

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS KATEDRA

Daivos Jakaitienės,
Neakivaizdinio skyriaus
V kurso studentės

MAGISTRO DARBAS

**NETIKRŲ PINIGŲ AR VERTYBINIŲ POPIERIŲ PAGAMINIMO, LAIKYMO
ARBA REALIZAVIMO SUDĖTIES ANALIZĖ**
**ANALYSIS OF ELEMENTS OF CRIME: ISSUANCE, POSSESSION OR
REALIZATION OF COUNTERFEIT MONEY OR SECURITIES**

Vadovas lekt. J. Nocius
Recenzentas doc. A Abramavičius

2007m.

TURINYS

Ižanga.....	2
I. Įstatymų, reglamentuojančių baudžiamąją atsakomybę už netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimą, laikymą arba realizavimą raida.....	5
II. Netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimo, laikymo arba realizavimo sudėties elementai.....	10
1. Objektas ir dalykas.....	10
2. Objektvieji požymiai.....	26
3. Subjektas.....	34
4. Subjektyvieji požymiai.....	41
III. Netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimo, laikymo arba realizavimo sudėties kvalifikuojantys požymiai.....	44
IV. Netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimo, laikymo arba realizavimo sudėties privilegijuojantys požymiai.....	48
V. Veikos, prilyginamos netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimui, laikymui arba realizavimui.....	49
VI. Netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimo, laikymo arba realizavimo atirbojimas nuo panašių nusikaltimų.....	50
Išvados.....	57
Santrauka	60
Summary.....	61
Panaudotų šaltinių sąrašas.....	62

IŽANGA

Finansų sistema yra sudėtinė Lietuvos Respublikos ūkio (ekonomikos) dalis, apimanti santykius, susijusius su piniginių išteklių kaupimu, skirstymu ir naudojimu bei valstybės biudžeto formavimu. Minėtus santykius reglamentuojančios teisės normos sudaro finansinę teisę, kuri nustato finansinių teisinių santykių subjektams teises ir pareigas. Nusikaltimų finansams sąvokos Baudžiamieji kodeksai nepateikia, tačiau galima teigti, jog tai yra pavojingos ir baudžiamuoju įstatymu uždraustos veikos, kuriomis kėsiniama į finansų santykius. Nusikaltimai finansams Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse numatytos pavojingos veikos, kuriomis kėsiniama į finansų ir kredito sistemas, vengiant mokėti mokesčius, išleidžiant į apyvartą netikrus pinigus, vertybinius popierius ar pažeidžiant šių vertybių apyvartos tvarką¹.

Šie nusikaltimai yra tarptautinio pobūdžio, kadangi paprastai padirbinėjami ne tik nacionaliniai pinigai, bet ir užsienio šalių valiuta. Padirbtus pinigus realizuoja tarptautinės kriminalinės struktūros. Didėja bendradarbiavimas tarp skirtingų tautybių nusikaltėlių. Nėra valiutos banknotų ar monetų, kurių neįmanoma suklastoti. Tačiau monetos klastojamos rečiau.

Besivystančios finansų sistemos trapumas, finansinių santykių svarba, nusikalstamų veikų finansinėje sferoje pavojingumas bei tinkamo santykių finansinėje sferoje reguliavimo reikšmė išryškėjo jau pirmaisiais atkurtos valstybės gyvavimo metais. Vėlesnė patirtis rodė, kad pakeisti padėtį nėra ir nebus lengva ir reikės vis didesnių pastangų norint pažaboti šį pavojingą reiškinį.

Atsižvelgiant į esamą situaciją, buvo pradėti kurti nauji reguliavimo mechanizmai, turėję sureguliuoti naujus finansinius santykius, pažaboti nusikalstamas veikas finansinėje sferoje.

Nauji baudžiamieji įstatymai neišvengiamai turi būti grindžiami ne tik praktine medžiaga, sukaupta per visus mūsų valstybės gyvavimo metus, ar kitų valstybių sukaupta patirtimi, bet ir teorine medžiaga, taip pat ir teisės normų analize.

Atlikta išsami bent dalies teisės normų, veikiančių finansinių santykių sferoje, analizė bei visa šio proceso metu sukaupta tiek teorinė, tiek praktinė informacija, padėtų tobulinti baudžiamuosius įstatymus, derinti tarpusavyje susijusius teisės aktus, išvengti teisės kolizijų, bereikalingų diskusijų, ginčų, teisės spragų, kuriomis gali būti pasinaudota darant žalingas veikas finansinei, o kartu ir ekonominei sistemai, o atlikus tokias veikas išvengiama atsakomybės. Visa tai lemia šio darbo aktualumą.

---

¹Christian A. Fisanick, Csonka P., Docka P., Bernatonis J., Ivoška G. Klimas T. (redaktorius). Šiuolaikinis nusikalstamumas. Kaunas, 2002. P. 146-147.

Šio darbo tikslas - išanalizuoti Lietuvos Baudžiamajame įstatyme įtvirtintą nusikaltimą, kurio dalykas yra netikri pinigai ar vertybiniai popieriai, atskleisti netikro pinigų ar vertybinio popieriaus sąvoką, šios sąvokos problematiką, kylančią galiojančios teisės fone, atskleisti nusikaltimo, susijusio su netikrais pinigais ar vertybiniais popieriais, sudėties trūkumus, atriboti šį nusikaltimą nuo kitų panašius požymius turinčių nusikaltimų. Pateikti pinigų ar vertybinių popierių reikšmę finansų sistemai. Aptarti finansų sistemos, finansinių nusikaltimų sampratą ir raidą. Išaiškinti pakeitimus ir papildymus susijusius su netikrais pinigais ar vertybiniais popieriais, atsižvelgiant į Europos Sąjungos reikalavimus.

Apžvelgti Aukščiausiojo teismo, kitų teismų praktiką, analizuojant pateiktus išaiškinimus, nustatytus kriterijus konkrečiose baudžiamosiose bylose, nes teisminės valdžios paskirtis – užtikrinti teisės viešpatavimą, konstitucinės santvarkos stabilumą, žmogaus ir piliečių teisių ir teisėtų interesų apsaugą. Pagrindinė teisminės valdžios funkcija, įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 str. 1d., kad „teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismas“². Todėl tikslas bandyti atskleisti teisės normų turinį, kuris reikšmingas šio nusikaltimo atžvilgiu, o taip pat iškelti ištirtas problemas ir pateikti rekomendacijas.

Atkreiptinas dėmesys į nusikaltimo baigtinumo klausimą.

Tikslas atskleisti vieną iš svarbiausių baudžiamosios teisės principų – teisingumo principą, nes teisingumą simbolizuoja ir baudžiamųjų įstatymų taikymas.

Pagrindinis šio nusikaltimo tiesioginis objektas – normali pinigų ar vertybinių popierių apyvarta. Papildomu objektu gali būti: fizinių asmenų, juridinių asmenų, tiek ir valstybės turtiniai interesai. Šiuo nusikaltimu pažeidžiamas teisinis gėris – finansų sistema, kuri yra saugoma baudžiamojo įstatymo.

Magistro darbo tyrimo dalykas – netikri pinigai ar vertybiniai popieriai. Darbo temos platumas bei magistro darbo apimties reikalavimai paskatino išplėsti tyrimo dalyką, pasirenkant nagrinėjimo objektu ir kitus Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse reglamentuotus nusikaltimus, labai panašius į šio darbo tyrimo dalyką.

Tyrinėjant magistro darbo dalyką ir siekiant darbo tikslo, pasitelkiamas lyginamasis analizės metodas – sugretinant ir analizuojant baudžiamųjų įstatymų normas, istorinis metodas – analizuojant finansų sistemą, netikrų pinigų ar vertybinių popierių nusikalstamos veikos sampratą ir raidą, loginis metodas – tiriant kvalifikuojančius ir privilegijuojančius požymius.

---

² Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992. Nr. 33-1014.

Nusikaltimai, susiję su netikrais pinigais ar vertybiniais popieriais, Lietuvos teisės doktrinoje praktiškai detaliau nenagrinėti. Nėra iki galo aiškios kertinės sąvokos, jų apimtis, kaip antai, mokėjimo priemonės ir mokėjimo instrumento, dokumento sąvokos, jų santykis, neapertos kitos problemos, susijusios su vertybiniais popieriais.

Nusikaltimus finansams trumpai aprašo A. Abramavičius kartu su D. Stasiuliu baudžiamosios teisės specialiosios dalies vadovyje³. Taip pat A. Abramavičius parašė straipnį apie ūkininkavimo tvarką ir finansinių nusikaltimų kvalifikavimo problemas⁴. Straipsnį apie finansinius nusikaltimus yra parašęs G. Ivoška. Šiame straipsnyje yra komentuojamos ir aiškinamos senajame, jau netekusiame galios Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse⁵ įtvirtintos nusikaltimų finansams sudėty. Tačiau tai gana trumpa šių nusikaltimų analizė. Dabartiniu laikotarpiu šia tema pasisakė Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedros doktorantė D. Ušinskaitė straipsnyje apie mokėjimo instrumento sąvoką Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Pasisakė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai.

Darbo tyrimo pagrindas yra teisės aktai: Tarptautiniai teisės aktai, pavyzdžiui: 1929 m. Tarptautinė konvencija dėl kovos su pinigų padirbinėjimu, 2000 m. Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas dėl apsaugos nuo padirbinėjimo griežtinimo baudžiamosiomis ir kitokiomis sankcijomis ryšium su euro įvedimu, 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos baudžiamieji ir kiti įstatymai – LTSR, Lietuvos Respublikos baudžiamieji kodeksai, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 1993m. Lietuvos Respublikos pinigų įstatymas, 1993 m. Lietuvos Respublikos užsienio valiutos Lietuvos Respublikoje įstatymas ir kiti teisės aktai, teismų praktika, kitų teisėsaugos institucijų duomenys, specialioji literatūra.

---

³ Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga. Vilnius. Eugrimas, 2001.

⁴ Abramavičius A. Ūkininkavimo tvarkos ir finansinių nusikaltimų kvalifikavimo problemos. Jurisprudencija, 1998, t. 10(2); 7-12.

⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 1961. Nr. 18-147.

I. Įstatymų, reglamentuojančių baudžiamąją atsakomybę už netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimą, laikymą arba realizavimą raida

Mūsų laikais prekės ir paslaugos mainomos į pinigus, o už juos gaunama kitų reikalingų prekių bei paslaugų. Pinigai yra sąmoningas žmogaus veiklos ir valios padarinys. Taigi pinigų raidos istorija prasidėjo nuo mainų, jie tobulėjo ir plėtojosi per amžius ir ilgą procesą buvo sukurti šiuolaikiniai pinigai – banknotai ir monetos. Pinigai yra toks elementas, be kurio žmonės bei įvairūs jų susivienijimai ne tik šiais laikais, bet ir gilioje senovėje negalėjo apsieiti. Pinigai yra viena seniausių ekonominių kategorijų. Pinigų pirmtakai, kilę iš mainomųjų daiktų, atsirado prieš daugelį tūkstančių metų, dar nesusidarius didesniems ūkiniams bei politiniams valdymo vienetams. Pinigų raidos istorija rodo, kaip mažiau tinkamos šiam tikslui prekės pamažu buvo keičiamos tobulesnėmis, kol kaip pinigų medžiaga pradėta naudoti metalas. Pinigams gaminti naudoti įvairūs metalai.

Pagrįstai manoma, kad metalinius pinigus jau 4000-2000 m. prieš Kristų žinojo Babilonijos žemėje gyvenę šumerai, o babiloniečiai 2500 m. prieš Kristų mokėdavo metaliniais pinigais.

Metaliniai pinigai, be abejo, buvo patogesni už natūrinius ir ypač užsienio prekyboje. Paprastai kiekviena valstybė, nekalbant jau apie kunigaikštijas bei miestus – respublikas, turėjo savo piniginių vienetą ir jo pavadinimą (denaras, taleris, guldenas, florinas, grašis, kapa, pinigėlis, zlotas, auksinas, markė, svaras, rublis ir t.t). Pagrindinė ir tobuliausia metalinių pinigų forma ilgainiui tapo moneta – apskritos formos tam tikro svorio ir prabos metalinis valstybės ženklas valstybei ar kitam leidėjui garantuojant pažymėtą joje vertę.

Auksinių ir sidabrinių monetų pažymėtam nominaliam turiniui tolstant nuo realaus svorio metalinius pinigus pradėjo keisti nustatytos privalomos mokėjimo galios popieriniai pinigai. Jie XIII a. atsirado Kinijoje, XVII a. – Švedijoje, JAV, XVIII a. pradžioje – Prancūzijoje, XVIII a. pab. – Lenkijos – Lietuvos valstybėje, XIX a. antroje pusėje - Rusijoje⁶.

Šiais, aukštą išsivystymo lygį pasiekusiais laikais, vis tobuliau pagaminama netikrų pinigų, o taip pat ir vertybinių popierių. Pagaminami, klastojami ne tik banknotai, bet ir monetos.

Įvairiais Lietuvos valstybės raidos etapais atsakomybė už tokio pobūdžio nusikaltimus buvo reglamentuota gana skirtingai. Tai lėmė įvairios politinės, ekonominės,

---

⁶<<http://ml.lms.lt/ML/200222/20022211.htm>> [2007-11-03].

socialinės ir ideologinės priežastys. Bene didžiausią įtaką veikę, kuriomis kėsiniama į ūkio bei finansų sistemas, kriminalizavimui ir dekriminalizavimui turėjo mūsų valstybės ekonominės politikos pokyčiai. Būtent įstatymų, reglamentuojančių atsakomybę už ūkininkavimo tvarkos ir finansinius nusikaltimus, raidos analizė leistų panagrinti dabar egzistuojančių ūkininkavimo tvarkos ir finansinių nusikaltimų sudėčių nustatymo priežastis ir jų tobulinimo galimybes, padėtų išvengti klaidų numatant atsakomybę už tokio pobūdžio nusikaltimus bei juos kvalifikuojant⁷.

Pirmosios Lietuvos Respublikos (1918-1940 m.) galiojusiame Statute nebuvo bendro skyriaus, kuriame būtų numatyta baudžiamoji atsakomybė tik už ūkininkavimo tvarkos arba finansinius nusikaltimus. Baudžiamoji atsakomybė už finansinius nusikaltimus iš dalies numatyta Statuto XVI skyriuje „Nusižengimai verslų ir prekybos priežiūros įstatymams“ bei XX skyriuje „Netikrų pinigų, vertybės popierių ir ženklų dirbimas“.

Statuto XX skyriuje numatyta baudžiamoji atsakomybė už finansinius nusikaltimus, susijusius su pinigų arba vertybinių popierių padirbimu. Šiame skyriuje yra net 10 straipsnių, numatančių atsakomybę už įvairias veikas gaminant bei realizuojant netikrus pinigus arba vertybinius popierius. Atskirais atvejais ši atsakomybė nustatyta smulkmeniškai, o kai kurias veikas vargu ar apskritai buvo tikslinga priskirti nusikaltimams. Be to, beveik už visas minėtas veikas įstatymų leidėjas numatė su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes – baudą arba areštą⁸.

Pavojingiausiu šios rūšies nusikaltimu laikytas pinigų, valstybės kreditų bilietų, kuponų, talonų ir kitokių vertybinių popierių padirbimas, jų perdirbimas ar kėsinimasis padirbti ar perdirbti - už tai skirta iki 12 metų sunkiųjų darbų kalėjimo. Už ruošimąsi padirbti pinigus ir kitus vertybinius popierius buvo baudžiama iki 6 mėnesių paprasto kalėjimo. Asmuo, paleidęs į apyvartą netikrus pinigus ar kitas vertybes, žinodamas, kad jie netikri, baustas iki 6 mėnesių kalėjimo⁹.

1961 m. buvo priimtas LTSR Baudžiamasis kodeksas, kurio 327 straipsnis reglamentavo atsakomybę už netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimą, laikymą arba paleidimą apyvartai¹⁰.

Atkūrus Nepriklausomybę, Lietuvoje liko galioti Lietuvos TSR 1961 metų Baudžiamasis kodeksas. Be abejo, šio kodekso vertė naujomis sąlygomis nebuvo didelė.

⁷ Abramavičius A. Ūkininkavimo tvarkos ir finansinių nusikaltimų kvalifikavimo problemos. Jurisprudencija, 1998, t. 10(2); 7-12. P. 7.

⁸ *Ibid.*, p. 9.

⁹ Vancevičius S. Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919-1940 metais. Justitia, 1996 m. P. 49-50.

¹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 1961. Nr. 18-147. (Negalioja nuo 2000 m. gegužės 1 d.).

Nusikaltimai, susiję su neteisėta pinigų, mokėjimo kortelių, vertybinių popierių, pašto ženklų, važiavimo bilietų gamyba ar apyvarta – tai buvo plačiausia nusikaltimų finansams grupė, kuriai priklausė ir 327 straipsnis dėl netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimo, laikymo arba paleidimo apyvarton¹¹.

Naujame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ši veikų grupė gerokai pasikeitė. Baudžiamojo kodeko 213 str. Netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimas, laikymas arba realizavimas, 214 str. numatyta atsakomybė už giminingą veiką - netikrų mokėjimo instrumentų, skirtų atsiskaityti ne grynais pinigais, gaminimą ar neteisėtą disponavimą jais ir kitas.

Iš esmės atsakomybės už ūkinius nusikaltimus reglamentavimas BK buvo pakeistas 1994 m. liepos 19 d. įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“. Šiuo įstatymu BK šeštasis skirsnis buvo pripažintas netekusiu galios, o BK papildytas naujais skirsniais: penkioliktuoju - „Nusikaltimai ūkininkavimo tvarkai“, šešioliktuoju - „Nusikaltimai finansams“.

Šiuose dviejuose skirsniuose gana išsamiai, atsižvelgiant į mūsų valstybės ir visuomenės, pereinančios prie rinkos ekonomikos, poreikius, buvo suformuluota baudžiamoji atsakomybė už ūkininkavimo tvarkos ir finansinius nusikaltimus. Kuriant šių skirsnių normas, buvo remiamasi ir užsienio šalių, turinčių senas liberalios ekonomikos tradicijas, patirtimi. Tačiau ir šių normų taikymo praktika, ir kruopšti kai kurių nusikaltimų sudėčių analizė leidžia teigti, kad kyla tam tikrų ūkininkavimo tvarkos ir finansinių nusikaltimų kvalifikavimo problemų¹².

Kvalifikuojant finansinius nusikaltimus kildavo vertinamųjų požymių: stambaus masto, didelio kiekio aiškinimo problemų. Šie vertinamieji kriterijai nebuvo formalizuoti baudžiamajame įstatyme. Todėl kvalifikuojant nusikaltimus buvo visiškai neaišku, kokiais kriterijais remtis aiškinant vieno ar kito vertinamojo požymio turinį.

Finansinių nusikaltimų kvalifikavimą sunkino normų, reglamentuojančių atsakomybę, blanketinis pobūdis. Įstatymo leidėjas BK straipsnio dispozicijoje įvardijo tik veikos požymius, o šių požymių turinys atskleidžiamas kituose, dažniausiai ekonominio arba finansinio pobūdžio teisės aktuose. Tai ne tik įstatymų, bet ir Vyriausybės nutarimų, ministerijų, kitų dažnai keičiamų valstybės institucijų norminių aktų trūkumas, komplikuojantis ūkininkavimo ir finansinių nusikaltimų kvalifikavimą¹³.

---

¹¹ *Ibidem*.

¹² Abramavičius A. Ūkininkavimo tvarkos ir finansinių nusikaltimų kvalifikavimo problemos. *Jurisprudencija*, 1998, t. 10(2); 7-12. P. 10.

¹³ *Ibid.*, p. 11.

Nusikaltimų finansams sąvokos baudžiamieji kodeksai nepateikia, tačiau, remiantis pateikiamomis sąvokomis, galima teigti, jog tai yra pavojingos ir baudžiamuoju įstatymu uždraustos veikos, kuriomis kėsinama į Lietuvos ekonominės sistemos posistemę – finansų santykius. Kitaip tariant, finansų santykiai (finansų sistema) yra nusikaltimų finansams rūšinis objektas – teisinis gėris, kuris yra saugomas baudžiamosios teisės normomis¹⁴.

Įstatymų leidėjas priima naujus, ilgas ir tvirtas demokratijos tradicijas turinčių valstybių patirtimi paremtus įstatymus. Priimti naują kodeksą yra didelis valstybės teisinio gyvenimo įvykis. Naujojo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projektas buvo pateiktas Seimui 1996 metų pabaigoje, tačiau tik 2000 m. rugsėjo 26 d. jis tapo įstatymu Nr. VIII-1968, o įsigaliojo 2003 m. gegužės 1 dieną. Kodekse normos, numatančios atsakomybę už nusikalstamas veikas finansų sistemai, išdėstytos XXXII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“. 2003 m. balandžio 10 d. įstatymu Nr. IX-1495 buvo pakeistas ir Baudžiamojo kodekso 213 straipsnis.

Atsižvelgiant į Europos Sąjungos reikalavimus, 2005 m. birželio 23 d. įstatymu Nr. X-272 dar kartą buvo pakoreguotas Baudžiamojo kodekso 213 straipsnis, kurio redakcija dabar galioja:

1. Tas, kas pagamino netikrus ar klastojo tikrus Lietuvos ar kitos valstybės apyvartoj esančius ar oficialiai patvirtintus, bet į apyvartą dar neišleistus pinigus arba vertybinius popierius arba įgijo, laikė ar realizavo netikrus arba suklastotus Lietuvos ar kitos valstybės apyvartoje esančius ar oficialiai patvirtintus, bet į apyvartą dar neišleistus pinigus ar specialiaisiais medžiagas netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams gaminti ar tikriems pinigams ar vertybiniams popieriams klastoti,

baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.

2. Tas, kas pagamino, suklastojo, įgijo, laikė arba realizavo didelį kiekį arba didelės vertės netikrų ar suklastotų Lietuvos ar kitos valstybės apyvartoje esančių ar oficialiai patvirtintų, bet į apyvartą dar neišleistų pinigų arba vertybinių popierių,

baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki dešimties metų.

3. Tas, kas gavęs kaip tikrus realizavo nedidelį kiekį žinomai netikrų ar suklastotų Lietuvos ar kitos valstybės apyvartoje esančių pinigų ar vertybinių popierių,

baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dviejų metų.

---

¹⁴ Christian A. Fisanick, Csonka P., Docka P., Bernatoniš J., Ivoška G. Klimas T. (redaktorius). Šiuolaikinis nusikalstamumas. Kaunas, 2001. P. 146.

4. Tas, kas turėdamas teisę gaminti tikrus pinigus, tačiau pažeisdamas nustatytą pinigų gamybos tvarką ar sąlygas pagamino Lietuvos ar kitos valstybės apyvartoje esančius ar oficialiai patvirtintus, bet į apyvartą dar neišleistus pinigus, taip pat tas, kas laikė ar realizavo tokius pinigus, žinodamas, kad jie pagaminti pažeidžiant nustatytą pinigų gamybos tvarką ar sąlygas,

baudžiamas teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimu arba bauda, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.

5. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo¹⁵.

---

¹⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147⁽¹⁾, 199⁽¹⁾, 267⁽¹⁾, 270⁽¹⁾, 308⁽¹⁾ straipsniais įstatymas. 2005 m. birželio 23 d. Nr. X-272.

II. Netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimo, laikymo arba realizavimo sudėties elementai

Profesionaliam darbui aiškinant ir tiriant nusikaltimus nepakanka žinoti, kad nusikalstamos veikos sudėtis yra vienintelis baudžiamosios atsakomybės pagrindas ir ją reikia įrodyti tiriant nusikaltimą. Nusikalstamos veikos sudėtį reikia pažinti, būtina žinoti, iš ko ji susideda, ką apibūdinantis terminas „nusikalstamos veikos sudėtis“, koks jos turinys, ką konkrečiai reikia nustatyti baudžiamojoje byloje, įrodinėjant nusikalstamos veikos sudėtį. Nusikaltimo sudėties modelį sudaro tam tikri požymiai, kurie apibūdina nusikalstamą veiką, ir jie yra pagrindas išvadai apie nusikalstamos veikos sudėtį¹⁶.

Pirmiausia šiame skyriuje yra analizuojamas nusikaltimo objektas ir jo dalykas, vėliau pereinama prie nusikaltimo objektyviųjų požymių nagrinėjimo, subjekto bei subjektyviųjų požymių.

Įeinantys į nusikaltimo sudėtį ir įrodinėtini nusikalstamos veikos sudėties požymiai ne visi aprašomi straipsnio dispozicijoje. Atsakymų reikia ieškoti kituose teisiniuose šaltiniuose, taip pat Aukščiausiojo Teismo nutartyse ir nutarimuose.

Pažymėtina, kad kalbant apie nusikaltimus, susijusius su netikrais pinigais, o ypač su netikrais vertybiniais popieriais, dalykas ir yra viena aktualiausių problemų.

Nagrinėjant netikrų pinigų ar vertybinių popierių objektyviusius požymius, pateikiami duomenys, gauti atlikus atitinkamų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių tyrimą.

II. 1. Objektas ir dalykas

Pačia bendriausia prasme nusikaltimo objektas yra tai, į ką kėsinamasi nusikaltimu. Vieni autoriai nusikaltimo objektu siūlo laikyti „interesus“, kiti - „teisinius gėrius“, tretis - „visuomeninius santykius kartu su teisės normomis“¹⁷.

Kaip ir visų nusikaltimų finansų sistemai, taip ir Baudžiamojo kodekso 213 straipsnyje įtvirtintas nusikaltimo rūšinis objektas yra Lietuvos Respublikos finansų sistema. Pažeidus finansų ir kredito sistemą, žala gali būti padaroma ne tik šiai sistemai, bet ir kitiems teisiniams gėriams – ekonomikai, ūkininkavimo ir verslo tvarkai, nuosavybei, o tam tikrais atvejais – ir valstybės ekonominei galiai¹⁸.

¹⁶ Piesliakas V. Lietuvos Baudžiamoji teisė. Justitia. Vilnius, 2006. P. 180.

¹⁷ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius, Eugrimas, 2003. P. 158.

¹⁸ Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga. Vilnius. Eugrimas, 2001. P. 446.

Nusikaltimo objektas yra būtinas nusikalstamos veikos požymis. Veika negali būti pripažįstama nusikaltimu, jei ji nėra nukreipta prieš baudžiamojo įstatymo saugomą objektą, tai yra prieš vieną ar kitą teisinį gėrį. Kiekvienu nusikaltimu yra kėsiamasi į atitinkamus teisinius gėrius. Teisinėje normoje yra išreiškiami, nurodomi tie teisiniai gėriai, kurie yra saugomi baudžiamojo įstatymo. Teisės norma tam tikra prasme yra teisiųjų gėrių išraiškos forma, jų aprašymo baudžiamajame įstatyme forma. Nusikaltimu teisinei normai nėra padaroma žala. Žala yra padaroma tik jos saugomiems teisiniams gėriams¹⁹.

Tiek Pinigų įstatymas, mokėjimų įstatymas, tiek kiti Lietuvos Respublikos įstatymai ir teisės aktai, taip pat Europos Sąjungos bei tarptautiniai teisės aktai (tiek kiek jie taikomi Lietuvoje) nustato taisykles, kuriomis remiantis turi būti naudojamos bei disponuojama pinigais ar vertybiniais popieriais. Visos šios taisyklės skirtos apsaugoti visus savininkus, naudotojus, valstybę nuo pinigų ar vertybinių popierių padirbinėjimo ar klastojimo. Todėl pinigų ar vertybinių popierių pagaminimo, laikymo ar realizavimo tvarka tampa teisiniu gėriu, vertybe, nes tas reglamentavimas naudingas visiems, kurie, turėdami teisėtų interesų, vienaip ar kitaip susiduria su pinigais ar vertybiniais popieriais. Ši tvarka suteikia šalims lygybę civiliniuose santykiuose, garantijas, kad nekils bereikalingų ginčų, nebus padaryta žala. Kaip vertybė (teisinis gėris) ši tvarka reikalauja ir apsaugos, kuri kaip tik ir yra nustatyta Baudžiamojo kodekso 213 straipsnyje. Todėl Baudžiamojo kodekso 213 straipsnyje įtvirtinto nusikaltimo tiesioginiu ir pagrindiniu objektu laikytina normali pinigų ar vertybinių popierių apyvarta.

Paprastai apie rūšinį vienos ar kitos nusikaltimų grupės objektą dažniausiai galime spręsti iš pačio Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies skyriaus pavadinimo. Antai jau pats XXXII skyriaus pavadinimas „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“ nurodo, kad jame yra nusikaltimai, kuriais kėsiamasi į finansų sistemą. Kadangi rūšinis objektas yra finansų sistema, tai svarbu suprasti finansų sistemos ir kredito sistemos sąvokas.

Finansų sistema – ekonominių piniginių santykių, per kuriuos sudaromi, naudojami ir kontroliuojami pinigų fondai, įvairių sferų visuma²⁰. Tai finansų sistema – įmonių, gyventojų ir valstybės pinigų fondo sudarymo, naudojimo ir kontroliavimo formų bei metodų visuma.

Finansų sistema daro poveikį ekonomikai, socialiams bei kitiems poreikiams, kadangi ji padeda formuoti valstybės finansinius išteklius.

---

¹⁹ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius. Eugrimas, 2003. P.162.

²⁰ Aleknavičienė V. Finansai ir kreditas. Vilnius, 2005. P. 11.

Nuo išteklių kiekio, formavimo bei panaudojimo būdo priklauso ūkio vystymasis, visuomeninių poreikių tenkinimas, valdžios ir valdymo įstaigų išlaikymas ir t.t.

Priklausomai nuo to, kaip vykdoma finansų politika, nuo valstybinio turto apimties priklauso finansinių išteklių formavimo mastas, tai yra valstybės ekonominis pamatas²¹.

Finansai – ekonominiai piniginiai santykiai, kurių pagalba paskirstant bendrąjį vidaus produktą ir nacionalines pajamas yra sudaromi bei panaudojami decentralizuoti ir centralizuoti pinigų fondai, siekiant vykdyti valstybės funkcijas ir užtikrinti ekonomikos plėtros sąlygas²².

Žodis „finansai“ kilęs iš lotyniško žodžio „*financia*“ ir prancūziško „*finances*“. Tai reiškia grynuosius pinigus, pajamas, o plačiaja prasme – pinigus, pinigų apyvartą.

Kredito sistema – ekonominių piniginių santykių, susijusių su įmonių, organizacijų ir gyventojų laikinai laisvų pinigų kaupimu ir tiksliniu jų teikimu apmokėjimo ir grąžintinumo pagrindais, įvairių formų ir metodų visuma. Kredito sistemoje dalyvauja gyventojai, įmonės bei organizacijos, valstybė ir kredito įstaigos (bankai, kredito unijos, kredito kooperatyvai ir pan.). Viena vertus, minėti kredito sistemos dalyviai yra kredito išteklių tiekėjai, kita vertus – kredito išteklių vartotojai²³.

Lietuvos banko funkcijos susijusios ir su netikrų pinigų apsauga. Tai vyriausybės institucija, palaikanti finansų sistemos veikimą ir kontroliuojanti pinigų pasiūlą. Šiuolaikinėms vyriausybėms centriniai bankai reikalingi kaip pinigų kiekio bei vertės reguliatoriai ir saugotojai.

1. Pinigų emisijos teisę turi tik Lietuvos bankas. Jis:
  - 1) įstatymų nustatyta tvarka išleidžia į apyvartą ir išima iš apyvartos Lietuvos Respublikos pinigus;
  - 2) nustato Lietuvos Respublikos pinigų nominalus, skiriamuosius, apsaugos ir mokumo požymius, išima iš apyvartos banknotus ir monetas, pakeičia juos kitais ir apie tai paskelbia viešai, organizuoja pinigų gaminimą, gabenimą bei saugojimą, nustato susidėvėjusių ir sugadintų pinigų išėmimo iš apyvartos, jų keitimo bei naikinimo tvarką, Lietuvos Respublikos banknotų ir monetų atvaizdų naudojimo tvarką, sudaro atsarginius banknotų ir monetų fondus, atlieka Lietuvos Respublikos pinigų ir Europos Sąjungos bendros valiutos banknotų ir monetų ekspertizę.
1. Lietuvos bankas, laikydamasis Europos Bendrijos steigimo sutarties reikalavimų, turi teisę leisti banknotus ir monetas.

---

²¹ Buckuvienė O. Finansai. Vilnius, 2002. P. 32.

²² Ibid., p. 13.

²³ Aleknavičienė V. Finansai ir kreditas. Vilnius, 2005. P.143.

2. Lietuvos bankas yra nacionalinis analizės centras ir nacionalinis monetų analizės centras Lietuvos Respublikoje²⁴.

Pagal Lietuvos Respublikos pinigų įstatymo 1 straipsnį gryniesi pinigai yra litų banknotai ir monetos bei centų monetos. Lietuvos bankas nustato banknotų bei monetų vertę, taip pat jų dizainą²⁵.

Tarptautinės konvencijos dėl kovos su pinigų padirbinėjimu 2 straipsnis apibrėžia žodį „pinigai“. Šioje konvencijoje žodis „pinigai“ suprantamas kaip reiškiantis popierinius ir metalinius pinigus, kurių apyvarta yra teisėta²⁶.

Tarptautinė konvencija dėl kovos su pinigų padirbinėjimu²⁷ įpareigoja centrinės institucijas perduoti, kiek ji mano tikslinga, kitų šalių centriniams institucijoms savo šalies tikrų pinigų, pažymėtų „pavyzdys“, rinkinį. Centrinė institucija, laikydamaši tų pačių nuostatų, turi reguliariai informuoti užsienio šalių centrinės institucijas, pateikdama visas būtinas detales apie:

- a) naujų pinigų išleidimą į apyvartą savo šalyje;
- b) pinigų išėmimą iš apyvartos pasibaigus jų galiojimo laikui arba dėl kitos priežasties;

Išskyrus tik vietinės reikšmės atvejus, kiekviena centrinė institucija turi informuoti, kiek ji mano esant tikslinga, užsienio šalių centrinės institucijas apie:

- 1) bet kokią nustatytą pinigų padirbinėjimo atvejį. Prie pranešimo apie banko arba valstybės leidžiamų banknotų klastotę turi būti pridėtas techninis suklastotų pinigų aprašymas, pateikiamas tik tos institucijos, kurios banknotai buvo suklastoti. Turi būti perduota fotokopija arba, jeigu įmanoma, suklastoto banknoto pavyzdys. Neatidėliotinais atvejais suinteresuotoms centriniams institucijoms diskretiškai gali būti perduoti policijos pareigūnų parengtas pranešimas ir trumpas aprašymas, nepažeidžiant nuostatų dėl pirmiau minėto pranešimo ir techninio aprašymo;
- 2) padirbinėjimo atvejų tyrimą ir persekiojimą, padirbinėtojų suėmimą, nuteisimą ir išsiuntimą, taip pat, jeigu įmanoma, apie jų persikėlimą kitur, pateikiant bet kokią informaciją, kuri gali būti naudinga, ir ypač padirbinėtojų aprašymus, pirštų atspaudus ir fotonuotraukas;

²⁴ Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas // Valstybės žinios. 1994. Nr. I-678.

²⁵ Lietuvos Respublikos pinigų įstatymas // Valstybės žinios. 1993. Nr. 27-623.

²⁶ 1929 m. Tarptautinė konvencija dėl kovos su pinigų padirbinėjimu // Valstybės žinios. 2004. Nr. 40-1297.

²⁷ Ibid., 26.

- 3) suklastojimo atvejų nustatymo detales, nurodant, ar buvo įmanoma konfiskuoti visus į apyvartą išleistus padirbtus pinigus.

Daugelio nusikaltimų finansams būtinasis požymis yra dalykas. Tai viena iš aktualiausių problemų kalbant apie nusikaltimus, susijusius su vertybiniais popieriais, dokumentais, mokėjimo instrumentais.

Nagrinėjamo nusikaltimo dalykas yra:

- 1) netikri ar suklastoti Lietuvos apyvartoje esantys pinigai;
- 2) netikri ar suklastoti kitos valstybės apyvartoje esantys pinigai;
- 3) netikri ar suklastoti Lietuvos apyvartoje ar kitos valstybės apyvartoje esantys vertybiniai popieriai;
- 4) įranga netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams gaminti ar tikriems pinigams ar vertybiniams popieriams klastoti;
- 5) oficialiai patvirtinti, bet į apyvartą dar neišleisti netikri ar suklastoti pinigai arba vertybiniai popieriai;
- 6) kompiuterinės programos ar specialiosios medžiagos netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams gaminti ar tikriems pinigams ar vertybiniams popieriams klastoti.

Pinigai turi atitikti šiuos požymius:

- 1) pinigai, kurie gaminami ar klastojami turi būti bent vienos ar kelių valstybių apyvartoje arba bent vienos iš valstybių oficialiai patvirtinti; 2) jie turi būti panašūs į tikruosius pinigus. Kokybė turi būti tokia, kad eilinis žmogus galėtų jį priimti kaip tikrą.

Jei pagaminti ar suklastoti pinigai nekokybiški, tai bus nusikaltimas ne pagal Baudžiamojo kodekso 213 straipsnį, o sukčiavimas - BK 182 straipsnis.

Pinigai – tai popieriniai pinigai ir metalinės monetos, kurių apyvarta yra teisėtai leista, įskaitant euro banknotus ir euro monetas, kurių apyvarta teisėtai leista pagal Reglamentą (EB) Nr. 974/98²⁸.

Pinigai yra gryniesi ir negryniesi. Gryniesi pinigai yra litų banknotai ir monetos bei centų monetos²⁹.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas taip pat pateikia pinigų sąrašą. Pinigai, kaip civilinių teisių objektai, - tai Lietuvos banko išleidžiami banknotai, monetos ir lėšos sąskaitose, kitų valstybių išleidžiami banko bilietai, valstybės išdo bilietai, monetos ir lėšos sąskaitose, esantys teisėta atsiskaitymo priemone³⁰.

---

²⁸ 2000 m. gegužės 29 d. Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas dėl apsaugos nuo padirbinėjimo griežtinimo baudžiamosiomis ir kitokiomis sankcijomis ryšium su euro įvedimu. (2000/383/TVR).

²⁹ Lietuvos Respublikos pinigų įstatymas // Valstybės žinios. 1993. Nr. 27-623.

³⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.

Lietuvos civilinėje teisėje pinigams apibrėžti taip pat pasitelkiama jų pagrindinė – mokėjimo (atsiskaitymo) funkcija. Kadangi finansiniai atsiskaitymai civiliniuose santykiuose vyksta atliekant piniginius mokėjimus, manytina, kad įstatyme vartojama „atsiskaitymo priemonių“ sąvoka tapati „mokėjimo priemonių“ sąvokai. Todėl kalbant apie finansinius atsiskaitymus, mokėjimo priemonė gali būti vartojama kaip pinigų – tiek grynųjų (banknotai, monetos), tiek negrynųjų (lėšos sąskaitoje) pinigų sinonimas. Dėl šios priežasties „mokėjimo priemonės“ sąvoka negali būti tapatinama su mokėjimo instrumentu, kaip BK 214 str. ir BK 215 str. apibrėžtų nusikalstamų veikų dalyku, nes jie yra susiję tik su neteisėtu disponavimu negrynais pinigais, o neteisėtas disponavimas grynais pinigais užtraukia atsakomybę pagal BK 213 str. „Netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimas, laikymas arba realizavimas“³¹.

Mokėjimai grynaisiais suprantamas kaip tiesioginis atsiskaitymo (pinigų arba kitokių vertybių iš rankų į rankas perdavimas) būdas. Mokant grynaisiais, atsiskaitymo ir mokėjimo laikas sutampa.

Atsiskaitymo grynaisiais būdas praktikuojamas iš esmės mažmeninėje vidaus prekyboje bei sumokant už smulkias vietines paslaugas. Dėl daugelio šio mokėjimo būdo trūkumų (komplikuota didesnių sumų apskaita, jų apsauga, didesnės finansinės drausmės pažeidimų galimybės ir kt.) juridinių asmenų atsiskaitymai grynaisiais, įskaitant ir jų atsiskaitymus palaikant komercinius santykius (vidaus ir tarptautinius), yra ribojami³².

Mokėjimas negrynaisiais yra pinigų pervedimas (mokėjimo prievolės įvykdymas), atliekamas tarpininkaujant bankams arba kitoms įstaigoms, kurios tokiais atvejais įvykdo ne tik pinigų arba (ir) prekes lydinčių dokumentų perteikimo technines operacijas, bet ir atlieka tam tikrą sutartinės ir mokestinės drausmės kontrolę.³³

Neelektroninės mokėjimo priemonės sąlygiškai galima išskirti į dvi rūšis (grupes): 1) mokėjimo priemonės, skirtos atsiskaityti grynais pinigais, ir 2) mokėjimo priemonės, skirtos atsiskaityti negrynais pinigais.

Dėl pirmosios grupės priemonių, tai yra priemonių, skirtų atsiskaityti grynais pinigais, jokių neaiškumų nėra. Grynųjų pinigų įstatyminė definicija jau buvo pateikta ir nekyla jokių abejonių, kad tai litų banknotai ir monetos, taip pat centų monetos bei užsienio valiutų banknotai bei monetos. Būtent banknotai ir monetos yra mokėjimo priemonės, turinčios savo nustatytą formą, dizainą, vertę ir, žinoma, identifikacinius požymius. Pastebėtina ir tai, kad gryniesiems pinigams, kaip neelektroninėms mokėjimo

³¹ Ušinskaitė D. Mokėjimo instrumento sąvoka Lietuvos baudžiamojoje teisėje. *Jurisprudencija*, 2004, t. 60(52); 115-124. P. 116.

³² Šatas J. *Tarptautiniai atsiskaitymai*. Eugrimas, 2006. P. 46.

³³ *Ibid.*, 32, p. 47.

priemonėms, nėra taikoma autentiškumo patvirtinimo procedūra. Tačiau išskirtinius banknotų ir monetų dizaino požymius (spalvas, pavaizduotus objektus, vandens ženklus ir pan.) galima laikyti tam tikra identifikavimo priemone, todėl dėl pinigų priklausomybės mokėjimo priemonių ratui abejoti neverta. Mokėjimų įstatymo nuostatos nereglamentuoja mokėjimų grynaisiais pinigais. Mokėjimų įstatymas reglamentuoja mokėjimus negrynaisiais pinigais. Tačiau galiojantis Mokėjimų įstatymas, priešingai nei senasis, netekęs galios Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas nepateikia sąvokos „negryni pinigai“ apibrėžimo.

Kaip minėta, banknotai ir monetos yra grynieji pinigai. Negrynieji pinigai yra lėšos sąskaitose. Taigi atsižvelgiant į tai, kad negrynieji pinigai yra lėšos sąskaitose, darytina išvada, kad mokėjimo priemonės, skirtos atsiskaityti negrynais pinigais, yra visos priemonės, kurių pagalba galima disponuoti sąskaitose esančiomis lėšomis.

Svarbiausia tarptautinių ir vietinių atsiskaitymų bei mokėjimų priemonė nuo seno buvo ir iki šiol išlieka piniginiai ženklai (valiuta). Šiais laikais už nupirktas prekes, gaunamus kreditus, teikiamas paslaugas, atliekamus darbus bei kitokius patarnavimus dažniausiai atsiskaitoma piniginais ženklais (nacionaline, užsienio arba tarptautine valiuta).

Kaip jau minėta, šio nusikaltimo dalyku yra ir kitų valstybių pinigai. Pagal Lietuvos Respublikos užsienio valiutos Lietuvos Respublikoje įstatymo 1 straipsnį, užsienio valiuta – tai bet kurios užsienio valstybės bendrai naudojama valiuta³⁴.

Valiuta dažniausiai vadinamas bet kokio tipo (auksinis, sidabrinis, metalinis arba popierinis) užsienio šalies piniginis vienetas. Jai prilyginami kredito ir mokėjimo vertybiniai popieriai (vekseliai, čekiai ir kt.), įvertinti kurios nors šalies piniginais ženklais ir naudojami tarptautiniuose atsiskaitymuose. Valiuta vadinami ir nacionaliniai piniginiai ženklai, kai numatoma juos panaudoti atliekant tarptautinius atsiskaitymus. Ir užsienio šalių, ir nacionaliniai piniginiai ženklai, naudojami tarptautiniuose atsiskaitymuose, apibendrintai vadinami mokėjimų valiuta³⁵.

Nacionalinė valiuta vadinami piniginiai ženklai, išleidžiami atskirose valstybėse. Jų pavadinimą, formą, emisijos teisę, apyvartos sritį, naudojimo sąlygas, vertės užtikrinimo būdus ir kt. nustato juos išleidusių valstybių įstatymai ir kiti teisės aktai.

Užsienio valiuta vadinami užsienio valstybių piniginiai ženklai (kitų šalių nacionalinė valiuta), taip pat kredito ir mokėjimo vertybiniai popieriai, išreikšti užsienio šalių piniginais ženklais ir naudojami atliekant tarptautinius atsiskaitymus. Labai plačiai

---

³⁴ Lietuvos Respublikos užsienio valiutos Lietuvos Respublikoje įstatymas // Valstybės žinios. 1993. Nr. 28-640.

³⁵ Šatas J. Tarptautiniai atsiskaitymai. Eugrimas, 2006. P. 123.

tam reikalui naudojama JAV nacionalinė valiuta (doleriai). Remiantis daugelio ekspertų nuomone, JAV doleris yra pagrindinė rezervinė valiuta daugumos valstybių³⁶.

Baužiamajame kodekse įtvirtinta „pinigų“, kaip Baudžiamojo kodekso 213 straipsnio aprašytų veikų dalyko, sąvoka gali sukelti painiavos. Pinigai iš esmės laikytini tam tikra verte, kuri būtina ekonominiams santykiams, grįžtiesiems atsiskaitymams už prekes ir paslaugas. Ši vertė įtvirtinama dviem būdais: grynaisiais pinigais – pinigų bilietais ir monetomis ir negrynaisiais pinigais – lėšomis, esančiomis banko sąskaitoje. Negrynaisiais pinigais disponuojama pasitelkus mokėjimo instrumentus – rašytinius dokumentus, elektronines mokėjimo priemones, vertybinius popierius. Nusikalstamai pagaminti, laikyti ir realizuoti įmanoma ne abstrakčią vertę – pinigus, o jos materialią išraišką – pinigų bilietus, monetas ir mokėjimo instrumentus. Todėl teisinio aiškumo prasme Baudžiamojo kodekso 213 straipsnio aprašytų nusikalstamų veikų dalyku tikslinga įvardyti grynuosius pinigus ir, kaip minėta, nuosavybės ir prekinis vertybinius popierius³⁷.

Analizuojamo nusikaltimo dalykas yra ir vertybiniai popieriai.

Vertybiniai popieriai – tai dokumentai, suteikiantys tam tikrų turtinių teisių, kurias realizuoti galima tik pateikus šiuos dokumentus pvz., čekiai, vekseliai, obligacijos, opcionai ir t.t. Jie skirstomi į tris rūšis: akcijas, obligacijas ir išvestinius vertybinius popierius.

Vertybiniai popieriai yra žinomi visose valstybėse. Tai seniausias apyvartinis dokumentas, į kurį išlikusios nuorodos istoriniuose šaltiniuose, - tai apytiksliai 2100 m. pr. m e. naudotas vekselis, kuriame nurodytas daugiau ar mažiau apibrėžtas mokėjimo terminas. Galima paminėti, kad dar Jogaila buvo išdavęs Vytautui vekselį, įpareigojant sumokėti Vytautui 500 siklų arba 500 Lietuvos kalimo gryno sidabro rublių. Nors taip pat nurodoma, kad vekseliais Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje nebuvo pasitikima³⁸.

Vertybinio popieriaus, kaip civilinių teisių objekto, samprata ir platus šios rūšies dokumentų sąrašas pateiktas Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse.

Šio straipsnio pirmoje dalyje pažymėta, kad vertybinis popierius yra dokumentas, patvirtinantis jį išleidusio fizinio arba juridinio asmens (emitento) tam tikrus įsipareigojimus šio dokumento turėtojui. Tai dokumentas, kurio turėtojui gali būti patvirtinta teisė gauti iš emitento palūkanų, dividendų, dalį likviduojamos įmonės turto arba emitentui paskolintų lėšų (akcijų, obligacijų ir kt.), arba teisė į emituojamas akcijas

---

³⁶ Ibid., p. 126.

³⁷ Ušinskaitė D. Mokėjimo instrumento sąvoka Lietuvos baudžiamojoje teiseje. Jurisprudencija, 2004, t. 60(52); 115-124. P. 122.

³⁸ Laurinavičius K. Vertybinių popierių vieta civilinių teisių objektų sistemoje. Jurisprudencija, 2002, t. 28(20); 53-68. P. 54.

(t.y. teisė į privilegiją įsigyti per tam tikrą laiką už nustatytą kainą naujai leidžiamų bendrovės akcijų).

Vertybiniu popieriumi taip pat laikomas dokumentas, kuriuo tiesiogiai pavedama bankui išmokėti tam tikrą pinigų sumą (čekiai) ar kuris patvirtina pareigą sumokėti tam tikrą pinigų sumą šiame dokumente nurodytam asmeniui (vekseliai) arba kuris įrodo nuosavybės teisę į prekes (prekiniai vertybiniai popieriai), taip pat dokumentas, patvirtinantis teisę ar pareigą įsigyti ar perleisti prekinis vertybinius popierius (išvestinis prekinis vertybinis popierius). Įstatymų numatytais atvejais leidžiami nematerialūs vertybiniai popieriai, kurie yra pažymimi (įtraukiami į apskaitą) vertybinių popierių sąskaitose³⁹.

Vertybiniai popieriai, kaip ir pinigai, gali būti naudojami:

- 1) kaip piniginės prievolės įvykdymo (atsiskaitymų, mokėjimų) priemonės;
- 2) kaip pirkimo ir pardavimo objektai;
- 3) kaip prievolių įvykdymo užtikrinimo garantijos.

Visi vertybiniai popieriai turi šiuos bendrus požymius, kurie juos skiria nuo kitų dokumentų, taip pat įtvirtinančių tam tikras subjektines teises:

- 1) jie turi atitikti įstatymo nustatytą formą;
- 2) juose turi būti aiškiai ir nedviprasmiškai išreikšta tam tikra turtinga subjektinė teisė⁴⁰.

Baudžiamasis kodeksas neapibrėžia „pinigų“, „vertybinių popierių“, „mokėjimo instrumentų, skirtų atsiskaityti negrynais pinigais“ sąvokų ir jų tarpusavio ryšio, todėl šiuo tikslu pasitelktini finansinius atsiskaitymus reguliuojantys įstatymai ir Civilinis kodeksas. Mokėjimo instrumentas yra bendroji sąvoka, apibūdinanti objektus, teisėtai dalyvaujančius finansinėje apyvartoje ir suteikiančius galimybę atsiskaityti negrynais pinigais. Šie instrumentai yra skirtingi ir pagal išorinę išraišką, ir pagal jų atliekamas funkcijas (mokėjimo, kreditavimo). Dalį mokėjimo instrumentų įvardija Civilinio kodekso 6.930 str. tai: mokėjimo pavedimai, akredityvai, čekiai, vekseliai, inkaso. Nors CK 6.930 str. šiems objektams apibūdinti vartojama atsiskaitymų negrynais pinigais priemonių sąvoka, tačiau įvertinus objektų, kuriuos ši sąvoka apibrėžia, savybes (dalyvavimą finansinėje apyvartoje atsiskaitant negrynais pinigais), galima daryti išvadą, kad visi CK 6.930 str. aprašytų mokėjimo instrumentų – čekius, vekselius – įvardija kaip vertybinius popierius. Todėl buvo galima daryti išvadą, kad bent kai kurie vertybiniai popieriai (čekiai, vekseliai) yra mokėjimo instrumentai, todėl jų klastojimas ar netikrų gaminimas, įgyjimas, laikymas, realizavimas gali būti kvalifikuojamas pagal BK 214 str.

³⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.

⁴⁰ Šatas. T. Tarptautiniai atsiskaitymai. Eugrimas, 2006. P. 142.

Kadangi vertybiniai popieriai nurodomi kaip BK 213 str. aprašytų analogiškų nusikalstamų veikų dalykas, kylo įstatymo aiškumo ir tikslaus pritaikymo problema⁴¹. Teisinius ginčus išaiškino Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas. Analizuojamo nusikaltimo atribojimas nuo panašių nusikaltimų, jų skirtumai ir panašumai, aptarti šio darbo VI skyriuje.

Vertybiniai popieriai klasifikuojami pagal įvairius požymius. Pagal išraiškos formą vertybiniai popieriai skirstomi į materialiuosius ir nematerialiuosius.

Prie materialiujų vertybinių popierių priskiriami nustatytos formos ir turinio specialūs dokumentai (čekiai, vekseliai ir kt.).

Nematerialūs yra vertybiniai popieriai, neturintys materialios išraiškos. Tai, pavyzdžiui, yra nematerialios akcijos. Jų buvimas fiksuojamas įrašais asmeninėse vertybinių popierių sąskaitose, atidaromose vertybinių popierių savininkų vardu.

Pagal disponavimo būdą vertybiniai popieriai skirstomi į vardinius, pareikštinius ir orderinius.

Vardiniu vertybiniu popieriumi vadinamas dokumentas, pagal kurį dažniausiai tik jame nurodytas asmuo gali pasinaudoti dokumente išreikšta teise. Tokie dokumentai yra, pavyzdžiui, vardiniai konosamentai, bankų kortelės, vardinės akcijos ir kt. Jų perdavimas kitiems asmenims yra ribotas, apsunkintas tam tikrų reikalavimų ir formalumų vykdymu.

Pareikštinis yra toks vertybinis popierius, kuriame neįvardijamas asmuo, kuriam priklauso tame dokumente išreikšta turtinė teisė. Šia teise gali pasinaudoti bet kuris asmuo, pateikęs nustatyta tvarka šios rūšies vertybinį popierių. Jo perleidimas kitam asmeniui atliekamas įprastu perdavimo būdu. Šiai vertybinių popierių kategorijai priskiriamos, pavyzdžiui, obligacijos, loterijų bilietai, pareikštiniai čekiai ir kt.

Orderinis yra toks vertybinis popierius, kuriame nurodomas pirmasis jo įgijėjas ir kartu suteikiama jam teisė nurodyti kitą asmenį, galintį įgyvendinti tame dokumente išreikštą teisę. Pastarasis, savo ruožtu, gali nurodyti trečiąjį asmenį ir t.t. Šios rūšies dokumento pavyzdys gali būti orderinis vekselis⁴².

Vertybiniai popieriai gali būti pirminiai ir išvestiniai.

Pirminiai vertybiniai popieriai yra dokumentai, kuriais jų emitentai (leidėjai) laiduoja jų turėtojams teisę gauti iš emitento palūkanų, dividendų, dalį likviduojamos įmonės turto ir kt. Tokie dokumentai yra, pavyzdžiui, akcijos, obligacijos ir kai kurie kiti dokumentai.

---

⁴¹ Ušinskaitė D. Mokėjimo instrumento sąvoka Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Jurisprudencija, 2004, t. 60(52); 114-124. P.120.

⁴² Šatas.J. Tarptautiniai atsiskaitymai. Eugrimas, 2006. P. 143.

Išvestiniais vertybiniais popieriais (instrumentais) vadinami sandorių dokumentai, patvirtinanstys jų turėtojų pirmines (išskirtines) teises (arba pareigas), iš kurių išplaukia antrinės jų teisės (arba pareigos), pavyzdžiui, teisė įsigyti kitus arba perleisti kitiems vertybinius popierius, teisė gauti tam tikras pajamas arba pareiga sumokėti tam tikrą pinigų sumą įvykus vertybinių popierių rinkos kainos pokyčiams ir pan.⁴³.

Ušinskaitė D. straipsnyje rašė, kad Civilinio kodekso 1.101 str. 5 d. nurodo, kad vertybiniai popieriai gali būti piniginiai, nuosavybės ir prekiniai. To paties straipsnio 6 d. nurodo, kad piniginiai vertybiniai popieriai (čekiai, vekseliai, obligacijos) suteikia teisę gauti juose nurodytą pinigų sumą. Pagal šio straipsnio 7 d. nuosavybės vertybinių popierių (akcijos, akcijų sertifikatai) paskirtis yra ne teisės į konkrečią išmoką suteikimas, o nuosavybės teisės į įmonės kapitalo dalį ir įmonės valdymą patvirtinimas. Todėl nuosavybės vertybiniais popieriais negali būti inicijuota jokia finansinė operacija ir ši vertybinių popierių rūšis BK 214 str. aprašytų nusikalstamų veikų dalykas negali būti. Civilinio kodekso 1.101 str.8 d. nurodo, kad prekinis vertybinis popierius suteikia teisę ne į išmoką, o į daiktus – prekes, todėl šie vertybiniai popieriai taip pat negali būti BK 214 str. aprašytų nusikalstamų veikų dalyku. Nuosavybės ir prekiniai vertybiniai popieriai yra BK 213 atr. aprašytų nusikalstamų veikų dalykas⁴⁴.

Didžiausia problema sietina su čekiais ir vekseliais. Šios problemos susijusios su „mokėjimo priemonių“ bei „vertybinių popierių“ sąvokomis. Ankstesnis Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas į mokėjimo priemonių ratą buvo įtraukęs ir čekius ir vekselius, kurie pagal galiojančius įstatymus lyg ir priklausytų vertybinių popierių kategorijai. Galiojantis mokėjimų įstatymas jau atsiriboja nuo pozicijos, kad čekiai ir vekseliai yra mokėjimo priemonės. Kyla namažai ginčų bandant nustatyti, koks vis dėlto čekių ir vekselių santykis su sąvoka „mokėjimo priemonės“.

Lietuvos Respublikos čekių įstatymas⁴⁵ apibrėžia čekį kaip įstatymų nustatyta tvarka išrašytą mokėjimo dokumentą, kuriuo jį išrašęs asmuo įsako bankui be sąlygų išmokėti čekyje įrašytą pinigų sumą čekyje nurodytam arba jį pateikusiam asmeniui. Taigi, Lietuvos Respublikos čekių įstatymas neįvardija čekio kaip vertybinio popieriaus, tačiau ir nepasako, kad tai yra mokėjimo priemonė. Dar daugiau, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.104 straipsnis nurodo, kad čekis – tai čekio davėjo surašytas tam tikros formos pavedimas bankui be išlygų išmokėti jame įrašytą pinigų sumą čekio turėtojui. Atsižvelgiant į tai, kad čekiu yra duodamas mokėjimo pavedimas (mokėjimo

⁴³ Ibid., p. 144.

⁴⁴ Ušinskaitė D. Mokėjimo instrumento sąvoka Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Jurisprudencija, 2004, t. 60(52); 115-124. P. 120.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos čekių įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 30-852.

nurodymas) bankui, čekis lyg ir galėtų būti laikomas mokėjimo priemone. Tai raštu sudarytas dokumentas kaip, pavyzdžiui, nurodymas bankui atlikti debeto ar kredito pervedimą. Tačiau iš sisteminės įstatymų analizės išplaukia ir vienas argumentas, kodėl čekio negalima laikyti mokėjimo nurodymu. Lietuvos Respublikos čekių įstatymo 3 straipsnis įtvirtina būtinuosius čekio rekvizitus. Kiekviename čekyje turi būti: 1) žodis „čekis“ dokumento tekste ta kalba, kuria čekis išrašytas; 2) besąlyginis įsakymas sumokėti nustatytą sumą; 3) turinčio sumokėti asmens (mokėtojo) pavadinimas; 4) mokėjimo vieta; 5) čekio išrašymo vieta ir data; 6) čekį išrašančio asmens (čekio davėjo) parašas. Mokėjimų įstatymas kaip būtinus kiekvieno mokėjimo nurodymo rekvizitus dar nurodo ir mokėtojo bei gavėjo sąskaitas. Sąskaitų nurodymas čekyje nėra privalomas, taigi ir čekis neatitinka būtinųjų mokėjimo nurodymų reikalavimų. Tokiu būdu čekio priskyrimas prie mokėjimo priemonių diskutuotinas.

Kaip mokėjimo priemonė atsiskaitymų praktikoje šiuo metu naudojami vardiniai, orderiniai ir pareikštiniai čekiai bei kelios jų atmainos (proformas)⁴⁶.

Čekiais, kaip ir vekseliais, atsiskaitymų santykius reguliuoja trejopo lygmens norminiai aktai: tarptautiniai, nacionaliniai valstybiniai ir individualūs sutartiniai.

Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo bei čekių įstatymo įgyvendinimo įstatymo⁴⁷ 1 straipnis pasiūlė Lietuvos Respublikos Vyriausybei patvirtinti Vekselių ir čekių naudojimo taisykles; Vekselių ir čekių protestavimo taisykles; notarų vykdomųjų įrašų atlikimo tvarką; kartu su Lietuvos banku organizuoti vekselių blankų spausdinimą ir platinimą.

Kalbant apie vekselius, situacija šiek tiek aiškesnė. Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas⁴⁸ nurodo, kad vekselis - vertybinis popierius, kuris išrašomas šio įstatymo nustatyta tvarka ir kuriuo jį išrašęs asmuo be sąlygų įsipareigoja tiesiogiai ar netiesiogiai sumokėti tam tikrą pinigų sumą vekselyje nurodytam asmeniui pats arba įsako tai padaryti kitam. Taigi įstatymų leidėjas vekselį įvardina vertybiniu popieriumi.

Vekselis yra vienas pirmųjų atsiskaitymo negrynaisiais pinigais priemonių, kurios pagrindu tik vėliau imta atsiskaityti čekiais ar akredityvais. Vekselis pasižymi ir tam tikromis unikaliomis savybėmis, kurios jį išskiria iš kitų atsiskaitymų negrynaisiais pinigais priemonių. Vekselio savybės: besalygiškumas, abstraktumas ir formalumas.⁴⁹

⁴⁶ Šatas J. Tarptautiniai atsiskaitymai. Eugrimas, 2006. P.163.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių bei čekių įstatymo įgyvendinimo // Valstybės žinios. 1999. Nr. 30-853.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 30-851.

⁴⁹ Vasarienė D. Atsiskaitymų negrynaisiais pinigais samprata. Jurisprudencija, 2003, t. 38(30); 104-110. P. 107.

Lietuva yra prisijungusi prie dviejų konvencijų, tai yra 1930 m. Jungtinių Tautų Ženevos konvencijos dėl vieningo įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo⁵⁰ ir 1931 m. Jungtinių Tautų Ženevos konvencijos dėl vieningo čekių įstatymo⁵¹, reglamentuojančių santykius, susijusius su čekiais ir vekseliais. Abiejose konvencijose yra pateiktos čekių ir vekselių definicijos. Konvencijos čekius ir vekselius laiko vertybiniais popieriais.

Doktrinoje palaikoma nuomonė, kad čekiai, tiek vekseliai yra vertybiniai popieriai ir negali būti laikomi mokėjimo priemonėmis. „Namų advokatas“⁵² įvardija tiek čekius, tiek vekselius kaip mokėjimo priemones. Tuo tarpu G. Ivoška juos priskiria vertybinių popierių kategorijai⁵³ ir vienareikšmiškai nurodo, kad čekiai ir vekseliai yra nusikaltimo, įtvirtinto Baudžiamojo kodekso 213 straipsnyje, tai yra netikrų vertybinių popierių pagaminimas, laikymas arba realizavimas, dalyku. Čekius bei vekselius vertybiniais popieriais taip pat laiko ir A. Abramavičius bei D. Stasiulis⁵⁴. Atkreiptinas dėmesys į 2001 m. gegužės 28 d. Europos Sąjungos Tarybos pamatinio sprendimo 1 straipsnį,⁵⁵ kur „mokėjimo priemonė“ – materialinė priemonė, išskyrus pinigus (banknotus ir monetas), kuri dėl savo specialaus pobūdžio, atskirai ar kartu su kita (mokėjimo) priemone, leidžia jos turėtojui ar naudotojui pervesti pinigus ar pinigų sumą, pavyzdžiui, kredito kortelės, euročekių kortelės, kitos finansinių institucijų išduotos kortelės, kelionių čekiai, euro čekiai ir įsakomieji vekseliai, kurie dizaino priemonėmis, kodais ar parašu yra apsaugoti nuo klastojimo ar nesąžiningo naudojimo.

Apibendrinant tiek teisinį reglamentavimą, tiek doktrinoje dėstomas teisės specialistų mintis, vis dėl to reikėtų laikytis nuomonės, kad nei čekiai, nei vekseliai nėra mokėjimo priemonės, nepaisant jų panašumų į mokėjimo priemonės bei Europos Sąjungos teisės aktuose pateikiamų definicijų. Todėl manytina, kad sąvokos „vertybiniai popieriai“ ir „mokėjimo priemonės“ viena kitos neapima, nesiriboja ir yra visiškai atskiros sąvokos.

Akcinių bendrovių išleistos akcijos ir obligacijos yra skirstomos į materialiąsias ir nematerialiąsias. Nematerialiosios akcijos ir obligacijos yra pažymimos įrašais vertybinių popierių sąskaitose. Šie įrašai yra nematerialiųjų akcijų ir obligacijų nuosavybės teisės įrodymas. Įrašų vertybinių popierių sąskaitose klastojimas negali būti laikomas vertybinių popierių padirbinėjimu, kadangi tokiu atveju klastojami ne patys vertybiniai popieriai, o

⁵⁰ 1930 m. Jungtinių Tautų Ženevos konvencija dėl vieningo įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo // Valstybės žinios. 1992 m. Nr. 26-766.

⁵¹ 1930 m. Jungtinių Tautų Ženevos konvencija dėl vieningo čekių įstatymo // Valstybės žinios. 1992. Nr. 26-766.

⁵² Prapiestis J. (sudarytojas). Namų advokatas. Vilnius, 2002.

⁵³ Christian A. Fisanick, Csonka P., Docka P., Bernatoni J., Ivoška G. Klimas T. (redaktorius). P.178.

⁵⁴ Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga. Vilnius. Eugrimas, 2001.

⁵⁵ 2001 m. gegužės 28 d. Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas skirtas kovai su sukčiavimu negrynosiomis mokėjimo priemonėmis ir jų klastojimu. (2001/413/TVR).

dokumentai, patvirtinantys nuosavybės teises į juos. Todėl tokią veiką teisingiau būtų kvalifikuoti kaip sukčiavimą (BK 182 str.)⁵⁶.

Akcijos yra nuosavybės vertybiniai popieriai, pažymintys jų savininkų dalį bendrovės įstatyminiame kapitale ir suteikiantys jiems turtines bei neturtines teises.

Obligacija – tai skolos vertybinis popierius, kuris jo savininkui suteikia teisę gauti nustatyto dydžio periodines palūkanas, o pasibaigus skolos terminui – skolos sumą.

Pagrindiniai valstybės leidžiami skolos vertybiniai popieriai vadinami išdo vekseliais ir išdo obligacijomis.

Išdo obligacijos taip pat yra valstybės skolos pareikštiniai vertybiniai popieriai, išleidžiami ilgam padengimo laikotarpiui (nuo 5 iki 25 metų) ir platinami tarp fizinių asmenų (parduodamos pagal nominalią vertę, o superkamos su procentiniais priedais)⁵⁷.

Kiekvienas materialusis vertybinis popierius spausdinamas pagal nustatytus reikalavimus, t.y. ant specialaus popieriaus, turi keletą apsaugos požymių. Kiekvienas lakštas turi būti pasirašytas, numeruotas ir anspauduotas. Materialiesiems vertybiniams popieriams keliami didesni reikalavimai nei pinigams, nes jų gyvavimo laikas turi būti ne mažesnis kaip 40 metų. Tokius vertybinius popierius Europoje gali pagaminti tik keletas licencijuotų įmonių. Tai reiškia, kad kiekvienas blankas turi tam tikrą savikainą ir kainą⁵⁸.

Materialieji vertybiniai popieriai turi daug neigiamų savybių. Visą vertybinių popierių egzistavimo laiką išlieka klastojimo, pametimo ir sunaikinimo rizika.

Nematerialieji vertybiniai popieriai yra daug pranašesni už materialiuosius. Nematerialiųjų vertybinių popierių emisija ir tolesnis jų judėjimas išreiškiamas įrašais vertybinių popierių sąskaitose. Jų forma panaikina pametimo, vagystės ar sunaikinimo riziką⁵⁹.

Kalbant apie šio nusikaltimo dalyką, atkreiptinas dėmesys, kad netikri pinigai ar suklastoti tikri pinigai arba vertybiniai popieriai yra Lietuvos ar kitos valstybės apyvartoje esantys, oficialiai patvirtinti, bet į apyvartą dar neišleisti. Tai reglamentuojama ir 2000 m. gegužės 29 d. Europos Sąjungos Tarybos pamatiniame sprendime⁶⁰, kad kiekviena valstybė turi imtis priemonių užtikrinimui veikoms susijusioms su banknotais ir monetomis, kurie dar neišleisti, bet yra skirti apyvartai ir kurie yra pinigai kaip teisėta atsiskaitymo priemonė.

⁵⁶ Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga. Vilnius. Eugrimas, 2001. P 467.

⁵⁷ Šatas J. Tarptautiniai atsiskaitymai. Eugrimas, 2006. P. 145.

⁵⁸ Aleknavičienė V. Finansai ir kreditas. Vilnius, 2005. p. 200.

⁵⁹ Ibid., p. 201.

⁶⁰ 2000 m. gegužės 29 d. Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas dėl apsaugos nuo padirbinėjimo griežtinimo baudžiamosiomis ir kitokiomis sankcijomis ryšium su euro įvedimu (2000/383/TVR).

Šio nusikaltimo dalyku negali būti loterijos bilietai, kasos čekiai ir panašūs daiktai, kadangi jie nėra pripažįstami vertybiniais popieriais. Jų neteisėtas gaminimas ir realizavimas gali būti pripažįstamas kaip sukčiavimas arba sukčiavimo ir oficialaus dokumento klastojimo sutaptis⁶¹. Nors loterijos bilietus J. Šatas įvardija kaip pareikštinių vertybinių popierių, kuriame neįvardijams asmuo, kuriam priklauso tame dokumente išreikšta turtinė teisė⁶²

Vadinami „lėlininkai“ daro tokius nusikaltimus: kai aukos perkamas vertingas daiktas pakeičiamas butaforiniu („lėle“), kai pinigine „lėle“ (butaforiniu pinigų paketu) apmokami pirkimo – pardavimo sandoriai ir kai pinigine „lėlė“ įbrukama keičiant pinigus (valiutą ir pan.). Toks nusikaltimas kvalifikuojamas kaip sukčiavimas.

Kalbant apie įrangą, specialias medžiagas, kompiuterines programas netikriems pinigams ar vertybiniais popieriams gaminti ar tikriems pinigams ar vertybiniais popieriams klastoti – jie taip pat yra šio nusikaltimo dalykai. Įranga – tai bet kokie įtaisai, prietaisai ar įrenginiai, skirti netikriems pinigams ar vertybiniais popieriams gaminti arba klastoti. Tai gali būti skaitytuvai, staklės, spausdinimo įranga. Tikėtina, kad ne tik speciali pinigų ar vertybinių popierių gamybai ar klastojimui skirta įranga laikytina šio nusikaltimo dalyku. Manytina, kad kitiems tikslams pagaminta ir pritaikyta įranga ir įrenginiai būtų laikomi šio nusikaltimo dalyku, jei jais būtų gaminami netikri pinigai ar vertybiniai popieriai.

Šiais laikais, kada tapo populiarus kompiuterio naudojimas, pradėta naudoti ir kompiuterines programas netikriems pinigams gaminti ar tikriems pinigams klastoti arba vertybiniais popieriams klastoti. Tikėtina, kad šio nusikaltimo dalyku yra ne tik įranga, kompiuterinės programos, specialiosios medžiagos netikriems pinigams ar vertybiniais popieriams gaminti ar tikriems pinigams ar vertybiniais popieriams klastoti, kurios gautos neteisėtu būdu, bet ir sukurtos naujos arba pritaikytos tam tikslui naudoti. Siūloma patikslinti Baudžiamojo kodekso 213 straipsnio 1 dalį, po žodžio „medžiagas“ įrašyti „ar kitokias priemones, tiesiogiai skirtas ar pritaikytas“ netikriems pinigams ar vertybiniais popieriams gaminti ar tikriems pinigams ar vertybiniais popieriams klastoti.

Specialios medžiagos, pagal vertybinių popierių, dokumentų blankų, banderolių, oficialių žymėjimo ženklų gamybos įstatymo⁶³ 2 straipsnį yra: specialūs dažai, specialus popierius ir kitos vertybininių popierių, dokumentų blankų, banderolių, oficialių

⁶¹ Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga. Vilnius. Eugrimas, 2001. P. 467.

⁶² Šatas J. Tarptautiniai atsiskaitymai. Eugrimas, 2006. P. 143.

⁶³ Lietuvos Respublikos vertybinių popierių, dokumentų blankų, banderolių, oficialių žymėjimo ženklų gamybos įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 61-2758.

žymėjimo ženklų gamyboje naudojamos medžiagos (hologramos, kinegramos ir pan.), kurios technologiškai apsaugo vertybinius popierius, dokumentų blankus, banderoles, oficialius žymėjimo ženklus nuo klastojimo.

Vertybinių popierių, dokumentų, blankų, banderolių, oficialių žymėjimo ženklų išleidžianti įstaiga – Lietuvos Respublikos valstybės ar savivaldybės institucija, įstaiga arba Lietuvos Respublikos ar Europos Sąjungos teisės aktais įgaliotas kitas juridinis asmuo, kuris tvirtina vertybinių popierių, dokumentų blankų, banderolių, oficialių žymėjimo ženklų privalomąją formą, arba juridinis asmuo, kuris privalo organizuoti vertybinių popierių, dokumentų blankų, banderolių, oficialių žymėjimo ženklų gamybą⁶⁴.

Pastaruoju metu daugiau atsiranda padirbtų eurų. Juos gali parvežti užsienyje dirbę ir į Lietuvą grįžę žmonės. Lietuvoje buvo rasta ir pinigų padirbinėjimo gamykla, kuri pagamino ir realizavo stambų kiekį eurų, apie 9 milijonus eurų⁶⁵.

Specialistų teigimu, padirbti pinigai dažniausiai patenka į apyvertą turgavietėse, per renginius, perkant automobilius, atsiskaitant už taksi paslaugas bei už prekes mažose parduotuvėse, kurios neturi pinigų tikrinimo įrangos. Visiškai sustabdyti pinigų padirbinėjimo tikriausiai nepavyks. Nebent visuotinai būtų pereita prie elektroninių pinigų, tai yra mokėjimo kortelių su integruotomis mikroschemomis. Tačiau elektroniniai pinigai gali ir neišspręsti problemos. Ilgainiui atsirastų intelektualių nusikaltėlių, kurie sugebėtų suklastoti ir šias elektronines mokėjimo priemones.

1998 m. gegužės 3 d. Europos Sąjungos Tarybos reglamentas (EB) Nr. 974/98 dėl euro įvedimo nustato, kad eurai išreikšti pinigai išleidžiami į apyvertą nuo 2002 m. sausio 1 d., ir įpareigoja dalyvaujančias valstybes nares užtikrinti atitinkamas sankcijas prieš euro banknotų ir monetų padirbinėjimą ir klastojimą⁶⁶.

Lietuvos banko duomenimis⁶⁷, Lietuvos bankas ir Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos plėš bendradarbiavimą kovoje prieš pinigų padirbinėtojus įgyvendindami Tarptautinę konvenciją dėl kovos su pinigų padirbinėjimu ir Europos Tarybos nustatytas priemones, būtinas euro apsaugai nuo klastojimo. Lietuvos banko ir Policijos departamentas bendradarbiavimo sritys apims keitimąsi informacija apie netikrų pinigų išleidimo į apyvertą prevenciją. Numatyta savitarpio pagalba, kuri užkirstų kelią pinigų padirbinėjimui ir padėtų kovoti su netikrų pinigų išleidimu į apyvertą. Taip pat bus bendradarbiaujama nustatant netikrus pinigus. Abi institucijos keisis informacija apie

---

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ <<http://www.klaipeda.daily.lt/temp.php?id=1124725609>> [2006-09-05].

⁶⁶ 2000 m. gegužės 29 d. Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas dėl apsaugos nuo padirbinėjimo griežtinimo baudžiamosiomis ir kitokiomis sankcijomis ryšium su euro įvedimu. (2000/383/TVR).

⁶⁷ <<http://www.lb.lt/news/pg.dll?f=1&did=976&lng=LT>> [2007-02-27].

naujai išleistus bei išimtus iš apyvartos pinigus, apie netikrus pinigus, dalinsis naujausia pinigų tyrimo patirtimi.

Šiuo metu Lietuvos bankas daugiausia tiria litų klastotes, o Teismo ekspertizės centras ir Lietuvos Policijos kriminalinių tyrimų centras specializuojasi nustatydami netikrus eurus, JAV dolerius ir kitas užsienio valiutas.

II.2. Objektyvieji požymiai

Objektyvieji nusikaltimo požymiai – tai išorinė pavojingo kėsینimosi, kuriuo pažeidžiami baudžiamojo įstatymo saugomi teisiniai gėriai, pasireišimo pusė⁶⁸. Pasak A. Abramavičiaus, prie požymių, apibūdinančių objektyviuosius požymius, baudžiamosios teisės teorijoje priskiriama: 1) pavojinga veika, pasireišianti veikimu ar neveikimu; 2) nusikalstami padariniai; 3) priežastinis ryšys tarp veikos ir atsiradusių padarinių; 4) nusikaltimo padarymo laikas, vieta, būdas, įrankiai, priemonės bei kitos objektyvios aplinkybės⁶⁹.

Nusikaltimo objektyviųjų požymių nustatymas turi didelę reikšmę teisingam nusikaltimų kvalifikavimui. Konstruodamas nusikaltimo sudėtis, įstatymo leidėjas baudžiamajame įstatyme paprastai aprašo išorinius kėsینimosi požymius, nes realiai išskirti žmogaus veiklos vidinę ir išorinę puses faktiškai neįmanoma. Žmogaus veikla apima psichologinių ir fiziologinių procesų visumą. Žmogaus poelgiai, jo veikimas (ar neveikimas) visada turi atitinkamą elgesio motyvaciją, tikslą bei kitus, su asmens vidiniu psichiniu pasauliu susijusius, procesus⁷⁰.

Taigi, šio nusikaltimo objektyviuosius požymius apibūdina tam tikri alternatyvūs veiksmai, būtent konkrečiai minėtų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimas, klastojimas, įgijimas, laikymas ar realizavimas.

Taip pat, šio nusikaltimo objektyvieji požymiai pasireiškia minėtu įrangos, kompiuterinės programos, specialiųjų medžiagų gaminimu, laikymu ar realizavimu.

Nusikaltimas, numatytas Baudžiamojo kodekso 213 straipsnyje yra padaromas tik veikimu, tai yra aktyviais veiksmais. Nusikalstama veika visada pavojinga. Nusikaltimo pavojingumą nulemia objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visuma ir veikos pavojingumas.

---

⁶⁸ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius, 2003. Eugrimas, P. 170.

⁶⁹ Ibid., p. 170.

⁷⁰ Ibid., p. 171.

V. Piesliakas, knygoje „Baudžiamoji teisė“⁷¹ pavojingą veiką apibūdina kaip kūno judesį. Iš principo kiekviena pavojinga veika yra ne kas kita kaip kūno judesys. Tačiau kyla kitas klausimas, ar terminas „pavojinga veika“ konkrečioje nusikaltimo sudėtyje siejama su vienu kūno judesiu, o visi kiti kūno judesiai turėtų būti vertinami kaip kita veika ir kitas nusikaltimas, ar vieną veiką gali sudaryti keli ar net keliasdešimt kūno judesių. Ar teisinga sakyti, kad viena veika yra vienas kūno judesys? Tai svarbus praktikai klausimas, nes nuo to, kiek kūno judesių sudaro vieną veiką – vieną nusikaltimą Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnio požiūriu, priklauso padarytos veikos kvalifikavimas ir baudžiamosios atsakomybės už padarytą veiką klausimo sprendimas. Pažymėtina, kad veikos požymis įstatyme dažniausiai įvardijamas vienu žodžiu. Bet ar vienas žodis yra lygus vienam kūno judesiui. Pavojingos veikos požymis pačiame įstatyme įvardijamas keliais žodžiais, sujungtais jungtuku „ar“. Pavojingos veikos požymis apibūdinamas keliais terminais, be to, kiekvienu ne tik nurodomas skirtingas kūno judesys, bet skirtinga pavojinga veika. Baudžiamajai atsakomybei pakanka, jei padaryta bent viena veika. Tokios nusikalstamų veikų sudėtys vadinamos sudėtimis su alternatyviais veikos požymiais.

Taigi, pavojingas veikimas tai aktyvus poelgis. Netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimo, laikymo arba realizavimo sudėties objektyviųjų požymių aktyvūs veiksmai yra šie:

- pagaminimas;
- gaminimas;
- klastojimas;
- įgijimas;
- laikymas;
- realizavimas.

Pagaminimas – tai yra visiškai naujo, netikro piniginio ženklo ar vertybinio popieriaus sukūrimas. Būdai labai įvairūs ir šio nusikaltimo kvalifikavimui reikšmės neturi. Gali būti piešiami, kopijuojami, pagaminami fotoreprodukcijos būdu, poligrafiniu ir pan.

Gaminimas – nusikaltimas baigtas nuo proceso pradžios.

Dėl pagaminimo viskas aišku, netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimo nusikaltimas laikomas baigtu, kai yra pagamintas bent vienas netikras pinigas ar vertybinis popierius. Gaminimas – nuo veikos pradžios, pavyzdžiui, instaliavo kompiuterinę programą, jau nusikaltimas baigtas. Pradėjo maišyti dažus – nusikaltimas

---

⁷¹ Piesliakas V. Lietuvos Baudžiamoji teisė. Justitia, Vilnius, 2006. P. 245.

baigtas. Reikėtų manyti, kad per daug sugriežtinta atsakomybė. Gamybos proceso rezultatas taip pat gali būti įranga netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams klastoti. Gaminimas – tai poveikis (mechaninis, elektroninis ar kt.) į megžiagas, priemones, jų derinimas tarpusavyje ir kiti panašūs veiksmai. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje⁷², konstatuoja, kad asmuo pagamino netikrus pinigus kompiuterinės įrangos pagalba skenuojant, spausdinant ir iškarpanat atspausdintus netikrus litų banknotus.

Klastojimas - dalinis tikro piniginio ženklo ar vertybinio popieriaus pakeitimas. Dar kartais vadinamas falsifikavimu. Klastojimas dažniausiai pasireiškia, kai piniginiam ženklui suteikiama didesnė nominali vertė. Gali būti naudojamas ir mišrus būdas: išblukinami mažesnės vertės banknotai, po to juos naudojant nukopijuojami panašios spalvos didesnės vertės banknotai, ir taip gaunamas falsifikatas. Šiuo atveju klastojimas apima visus veiksmus, kuriais yra pakeičiamas esantis tikras pinigas ar vertybinis popierius. Jeigu pinigai naudojami kaip paprasčiausia apgaulės priemonė pvz., piniginio ženklo nominali vertė pakeičiama priklijuojant ar nupiešiant vieną ar kelis nulius, veika kvalifikuojama kaip sukčiavimas⁷³.

Pinigai ar vertybiniai popieriai turi būti apyvartoje. Pavyzdžiui, Baudžiamojoje byloje asmens kratos metu 2003-12-02 pas įtariamąjį buvo rastas ir paimtas vienas 100 Vokietijos markių nominalo vertės suklastotas banknotas. Lietuvos banko Kasos departamentas 2004-01-09 pranešime nurodė: „Pranešame, kad 2001 m. gruodžio 31 d. Vokietijos Federacinėje Respublikoje markės buvo išimtos iš apyvartos, kadangi 2002 m. sausio 1 d. į apyvartą buvo išleisti eurai. Atsakomybė kyla pagal analizuojamą straipsnį tik dalykams, kurie yra Lietuvos ar kitos valstybės apyvartoje ar oficialiai patvirtintiems, bet į apyvartą dar neišleistiems. Taigi pinigų ar vertybinių popierių buvimas apyvartoje reiškia, kad šie pinigai yra teisėta ir visuotinai priimta atsiskaitymo priemonė. Laikas, kada tam tikros rūšies pinigai ar vertybiniai popieriai būna apyvartoje, paprastai yra aiškiai apibrėžti teisės aktuose. Šiuo atveju Vokietijos markių apyvartoje nebėra nuo 2002 m. sausio 1 d., todėl po šios datos atsakomybė už veiksmus su iš apyvartos išimtais pinigais pagal Baudžiamojo kodekso 213 straipsnį negalima. Tačiau asmuo atsako už nusikastamą veiką, kurią su šiais pinigais padarė iki jų išėmimo iš apyvartos. Jeigu asmuo laikė suklastotus pinigus dar jiems esant apyvartoje ir toliau tebelaiiko juos išimtus iš apyvartos, veika laikytina trunkamuju nusikaltimu, numatytu Baudžiamojo kodekso 213 straipsnyje, kuris nutrūko išėmus iš apyvartos.

---

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-285/2004.

⁷³ Christian A. Fisanick, Csonka P., Docka P., Bernatonis J., Ivoška G. Klimas T. (redaktorius). Šiuolaikinis nusikalstamumas. Kaunas, 2002. P. 175.

Iš apyvartos išimtas piniginis vienetas, kurį dar galima pakeisti bankuose, laikytinas dokumentu, suteikiančiu turtinę teisę į atitinkamo dydžio kompensaciją⁷⁴.

Apie pinigų „padirbinėjimą“ rašoma ir Europos Sąjungos Tarybos reglamente (EB) 1338/2001, nustatantis priemones, būtinas euro apsaugai nuo padirbinėjimo⁷⁵ 1 straipsnio 2 dalyje, kad „padirbinėjimas“ – tai:

- a) bet kokia neteisėta euro banknotų ar monetų gamyba ar jų klastojimas, nepaisant to, kokios priemonės bebūtų naudojamos;
- b) neteisėtas padirbtų euro banknotų ar euro monetų išleidimas į apyvartą;
- c) padirbtų euro banknotų ar suklastotų euro monetų importas, eksportas, vežimas, gavimas ar įsigijimas siekiant juos išleisti į apyvartą ir žinant, kad jie yra padirbti;
- d) neteisėta gamyba, gavimas ar įsigijimas: instrumentų, daiktų, kompiuterių programų ir bet kokių kitokių priemonių, specialiai pritaikytų apgaulingai euro banknotų ar monetų gamybai ar klastojimui, arba hologramų ar kitų komponentų, padedančių apsaugoti euro banknotus ir monetas nuo jų gaminimo ar perdarymo apgaulės būdu.

Šio reglamento 2 straipnis apibrėžia sąvokas „padirbti banknotai“ ir „padirbtos monetos“ – tai neteisėtu būdu pagaminti ar perdaryti eurų nominalo banknotai ir monetos arba turintys euro banknotų ar monetų išvaizdą⁷⁶.

Baudžiamojo kodekso 213 straipsnyje aprašyta nusikaltimo sudėtis yra formali. Tai reiškia, kad nusikaltimo padarymo momentui konstatuoti nereikalingi padariniai. Todėl jau pagaminimo ar gaminimo, klastojimo atveju nusikaltimas laikytinas baigtu. Kai tik asmuo gamino ar klastojo bent vieną tikrą banknotą, monetą ar vertybinį popierių – nusikaltimas baigtas. Jei pradėjo gaminti įrangą, kompiuterinę programą, specialiąsias medžiagas ar pritaikė, perdirbo šį nusikaltimo dalyką netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams gaminti ar klastoti, esantiems Lietuvos ar kitos valstybės apyvartoje ar oficialiai patvirtintiems, bet dar į apyvartą neišleistiems – nusikaltimas baigtas.

Sunku aiškiai nustatyti gamybos pradžią, tai yra tokie veiksmai, kada gaminimas prasideda kaip procesas, laikytina gamybos pradžia. Ar jis prasideda tam tikrais projektavimo veiksmais, asmens protine veikla kuriant netikrą pinigą ar vertybinį popierių ir, pavyzdžiui, projektą išdėstant popieriuje, ar tas procesas prasideda pradėjus

⁷⁴ < <http://www.tm/?item=kodeks&aktoid=42972&strnr=213> > [2007-02-27].

⁷⁵ 2001 m. birželio 28 d. Europos Sąjungos Tarybos reglamentas, nustatantis priemones, būtinas euro apsaugai nuo padirbinėjimo (EB) Nr. 1338/2001.

⁷⁶ Ibidem.

rinkti, įsigyti medžiagas, reikalingas netikrų pinigų ar vertybinių popierių gamybai, ar pradėjus fiziškai ar kitais būdais veikti medžiagas? Tai labai svarbu, nes ta riba, momentas apsprendžia, ar yra padaryta nusikalstama veika, ar ne. Vadovaujantis baudžiamosios teisės teorijoje rekomenduojamu baudžiamųjų įstatymų aiškinimo principu, tai yra, kad plečiamasis aiškinimas gali būti naudojamas tik siekiant susiaurinti baudžiamosios atsakomybės ribas ir palengvinti kaltininko padėtį, taip pat principu, kad plečiamuoju aiškinimu neturėtų būti išplečiamos baudžiamosios atsakomybės ribos⁷⁷, gaminimą kaip procesą su visomis jo stadijomis reikėtų aiškinti siauriau. Darytina išvada, kad gaminimas turėtų būti laikomas pradėtu nuo fizinio ar kitokio poveikio į medžiagas pradžios, kai to poveikio tikslas – gauti netikrą ar suklastotą pinigą ar vertybinį popierių, taip pat gauti naują ar pritaikytą turimą įrangą, kompiuterinę programą, specialiąsias medžiagas netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams gaminti ar klastoti.

Praktikoje gali kilti klausimas, kaip reikėtų vertinti veiką, kai netikras pinigas ar vertybinis popierius pradedamas gaminti, tačiau tokiu būdu, kuriuo pagaminti netikro pinigų neįmanoma. Ieškant atsakymo į tokį klausimą reikėtų pirmiausia vadovautis tuo, kad Baudžiamojo kodekso 213 straipsnyje reglamentuoto nusikaltimo sudėtis yra formali. Padariniai nereikalingi nusikaltimo baigtumui konstatuoti. Svarbūs du dalykai: pradėta nusikalstama veika ir tiesioginė tyčia (apie ją vėliau). Todėl ir tokiu atveju laikytina, kad nusikalstama veika yra padaryta, nors pats gaminimo procesas ir netinkamas, tai yra jo rezultatas nebūtų netikri pinigai ar vertybiniai popieriai, įranga, kompiuterinė programa ar specialiosios medžiagos jiems gaminti ar klastoti.

Įgijimas – tai netikro pinigų ar vertybinio popieriaus, įrangos, kompiuterinės programos, specialiųjų medžiagų netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams gaminti ar klastoti gavimas. Gali būti: pirkimas – pardavimas, pasiskolinant, gaunant kaip dovaną, mainais ir t.t. Įgijimas gali būti atlygintinis ir neatlygintinis. Įgyti galima tiek teisėtai, tiek neteisėtai būdais, išskyrus pagaminimą ar gaminimą. Nusikaltimo dalyką galima įgyti teisėtai būdais, pavyzdžiui, civilinių sandorių (pirkimo – pardavimo, mainų, dovanojimo ir kitais būdais) pagrindu, taip pat neteisėtai būdais: vagystės, plėšimo, turto prievartavimo, sumokama už narkotinius medžiagas ir kitais būdais. Pažymėtina, kad įgijus šiuos dalykus neteisėtai būdais gali būti inkriminuojama idealioji nusikaltimų sutaptis. Pavyzdžiui, vagystė ir įrangos, kompiuterinės programos, specialiųjų daiktų netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams gaminti ar klastoti įgijimas.

---

⁷⁷ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius. Eugrimas, 2003.

Svarbu nustatyti patį igijimo momentą. Kada galima laikyti, kad asmuo igijo netikrą, suklastotą pinigą ar vertybinį popierių, įrangą, kompiuterinę programą, specialiąsias medžiagas netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams gaminti ar klastoti? Nuo to priklauso nusikaltimo baigtumo klausimas. Civilinių sandorių metu objekto, sudarančio nusikaltimo dalyką, igijimo momentu galima laikyti nuosavybės teisės į konkretų daiktą perėjimo momentą. Jei galima konstatuoti, kad nuosavybės teisė į nusikaltimo dalyką perėjo kitam asmeniui, nusikaltimas laikytinas baigtu. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4.49 straipsnis⁷⁸ nurodo, kad daikto (turto) igyjėjas nuosavybės teisę į daiktus (turta) igyja nuo jų perdavimo igijėjui momento, jeigu įstatymai ar sutartis nenustato ko kita. Taigi nusikaltimas laikytinas baigtu nuo daiktų priėmimo – perdavimo momento, tai yra kai perduodamus daiktus asmuo priima. Tačiau kaip gi tais atvejais, kai sutartis nustato vėlesnį nuosavybės teisės perdavimo į daiktą momentą? Šalys gali sudaryti pirkimo – pardavimo sutartį kuri savo esme yra konsensualinė ir susitarti, kad pasirašius pirkimo – pardavimo sutartį daiktai pirkėjui nuosavybės teise neatitenka iki tam tikro termino (pavyzdžiui, iki visiško atsiskaitymo su pardavėju už daiktą) ir kad iki daiktų nuosavybės teisės perdavimo (daiktų priėmimo – perdavimo akto pasirašymo momento) daiktai perduodami pirkėjui panaudos pagrindais. Šiuo atveju asmuo neigija nuosavybės teisės į daiktus, tačiau igyja teisę juos naudoti, valdyti (pavyzdžiui, gali pradėti naudoti įrangą, kompiuterinę programą, specialias medžiagas netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams gaminti ar klastoti. Čia kyla iš karto du klausimai: 1) ar asmuo, kuris priėmė daiktus panaudos pagrindais, tai yra neigijo nuosavybės teisės į daiktus, sudarančius analizuojamo nusikaltimo dalyką, tai yra padariusių nusikaltimą? ir 2) ar asmuo, perdavęs tuos daiktus naudoti panaudos pagrindais, tačiau likęs daiktų savininkas, gali būti laikomas realizavusiu daiktus, tai yra padariusiu nusikaltimą?

Asmuo, gavęs daiktus, sudarančius Baudžiamojo kodekso 213 straipnyje numatyto nusikaltimo dalyką panaudos ar nuomos pagrindais, trauktinas baudžiamojon atsakomybėn už daiktų, sudarančių analizuojamo nusikaltimo dalyką, igijimą. Juo labiau, kad igijimu pagal Baudžiamojo kodekso 213 straipsnį laikytinas ir neteisėtas igijimas. Neteisėtai igijus tam tikrą daiktą igijėjas savininku netampa, tai yra nuosavybės teisės į neteisėtai igytą daiktą neigijama, nes iš neteisės neatsiranda teisė. Taigi igijimas reiškia ne vien tik nuosavybės teisės į tam tikrą daiktą igijimą. Galimybės valdyti ar panaudoti daiktą, sudarantį nusikaltimo dalyką, atsiradimą ir reikėtų laikyti nusikaltimo padarymo momentu.

---

⁷⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.

Laikymas – minėtų pinigų ar vertybinių popierių, įrangos, kompiuterinės programos ar specialiųjų dažų faktinis turėjimas savo žinioje. Tai objektų, sudarančių nusikaltimo dalyką, turėjimas (valdymas) su savimi ar kitose vietose, nepaisant jų turėjimo trukmės. Netikri pinigai ar vertybiniai popieriai, įranga, kompiuterinės programos, specialiosios medžiagos jiems gaminti ar klastoti, gali būti laikomi bet kurioje kaltininko pasirinktoje ar jam žinomoje vietoje. Laikymas reiškia ne tik daikto turėjimą prie savęs, nešiojimą su savimi, bet galima laikyti įvairiausiose vietose ir įvairiausiais būdais. Pavyzdžiui, analizuojamo nusikaltimo dalyką sudarančius objektus galima laikyti namuose spintoje, sode, užkasus miške ir pan. Visais atvejais, jei daiktas yra asmeniui žinomoje vietoje, iš kurios jis bet kada gali tą daiktą paimti, tai bus laikymas. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo teismo kasacinės bylos nutartyje⁷⁹ konstatuota, kad asmuo laikė (vienas iš požymių) kitos valstybės pinigus Vilniaus m. automobilyje „BMW 525“, valst. Nr. NVO 818, kuriuo jis laikinai naudojosi.

Gabenimas – laikymas. Neiškirta atskirai, nes negalima gabenti nelaikydamas.

Darytina išvada, kad ir tas asmuo, kuris neturėjo jokio fizinio kontakto su tam tikru daiktu (pavyzdžiui, įranga, kompiuterine programa, specialiosiomis medžiagomis netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams gaminti ar klastoti į tam asmeniui žinomą ar net jo nurodytą vietą padėjo kitas asmuo), tačiau žinantis, kur konkretus daiktas yra, ir kad prireikus lengvai gali tą daiktą paimti, gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, jei tik būtų įrodyta, kad jis žinojo apie to daikto buvimą. Tokia išvada išplaukia iš to, kad laikymas – tai ne tik fizinis, bet ir psichinis procesas. Laikymas, kaip fizinis procesas bus tuo atveju, kai kaltininkas su nusikaltimo dalyku turi fizinį kontaktą, pavyzdžiui, laiko daiktus, sudarančius nusikaltimo dalyką, rankoje. Tačiau, kaip minėta, laikymas tai ir objekto turėjimas savo žinioje, tai yra laikymu gali būti pripažinti ir veiksmai, kai ir nėra fizinio kontakto tarp asmens ir daikto, laikytino nusikaltimo dalyku. Užtenka psichinio santykio su tuo daiktu, tai yra žinojimo, kad konkretus daiktas, sudarantis analizuojamo nusikaltimo dalyką, yra, kur jis yra, bei žinojimas, kad prireikus galima tokį daiktą paimti, panaudoti ir pan.

Realizavimas – minėtų pinigų ar vertybinių popierių, įrangos, kompiuterinės programos ar specialiųjų dažų perdavimas tretiesiems asmenims. Tai bet koks atlygintinis ar neatlygintinis netikro pinigų ar suklastoto tikro pinigų arba vertybinio popieriaus, įrangos, kompiuterinės programos, specialiųjų medžiagų perleidimas, nepriklausomai nuo asmens, kuriam realizuojamas minėtas nusikaltimo dalykas.

---

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-142/2001. S – 2.

Pastebėtina, kad naujame kodekse vartojama sąvoka „realizavimas“ skiriasi nuo paleidimo apyvartan tuo, kad yra platesnė ir apima tas veikas, kuriomis sudaromos sąlygos patekti netikriems pinigams ar vertybiniais popieriais į apyvartą⁸⁰, o taip pat įskaitant ir įrangą, kompiuterines programas, specialiąsias medžiagas.

Literatūroje pateikiama keletas nuomonių dėl šio nusikaltimo dalyko paleidimo apyvartan. Vieni autoriai manė, kad paleidimas apyvartan yra bent vieno netikro ženklų ar vertybinio popieriaus perdavimas kitam asmeniui. Kiti laikė, kad paleidimas apyvartan yra netikrų pinigų ar vertybinių popierių panaudojimas kaip mokėjimo priemonės, paskolos, dovanojimo, kredito dalyko, taip pat jų pardavimas, keitimas, naudojimas prievolėms užtikrinti ir pan.⁸¹. Kadangi ši sąvoka keldavo kvalifikavimo problemų, buvo pakeista į sąvoką realizavimas. Pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje Nr. 1-20 1999 m., kurioje nustatyta, kad netikri pinigai buvo perduoti tik kaip pavyzdžiai, turint tikslą surasti pirkėją netikrų dolerių pirkimui. Taigi kvalifikuojant kilo problema, ar netikrų pinigų pavyzdžių perdavimas kitam asmeniui, kad pastarasis (kitas asmuo) įvertintų netikrų pinigų kokybę ir pareikštų savo nuomonę dėl jų tinkamumo ir noro įsigyti, laikytinas nusikaltimu, jeigu vėliau tie pavyzdžiai buvo gražinti.

Perduodant netikrų pinigų pavyzdžius, siekiama iširti „rinką“, o tiksliau – ar netikrų pinigų pavyzdžiai yra tinkamos kokybės. Teisiamieji, perduodami netikrų pinigų pavyzdžius, siekė sužinoti, ar jų perduoti netikrų pinigų pavyzdžiai gali būti realizuoti. Jeigu darytume prielaidą, kad netikri pinigai turi nustatytus kokybės standartus, pagal kuriuos jie galėtų būti pripažinti tinkama preke, galima būtų teigti, kad jie niekada nepateks į apyvartą, nes jie yra nekokybiški ir neatneš juos įsigijusiems asmenims jokios turtinės naudos. Kita vertus, apie netikrų pinigų kokybę sprendžia juos gavęs asmuo. Pats asmuo ar kiti asmenys, pageidaujantys įsigyti netikrų pinigų, lemia pinigų patekimo apyvartan galimybę. Nagrinėjamu atveju teisiamieji turėjo tikslą, kad netikri pinigai pasiektų pirkėją, o šiam atsiradus, netikri pinigai būtų patekę apyvartan. Teisiamieji juos gražino, taigi netikri pinigai nepateko apyvartan, tačiau tai įvyko ne dėl nuo teisiamųjų priklausančių piežasčių, veika kvalifikuojama ne kaip baigtas nusikaltimas, o kaip pasikėsinimas padaryti nusikaltimą. Todėl manytina, kad teismas, išteisindamas teisiamuosius, neteisingai nustatė jų psichinį ryšį su veika ir ją neteisingai kvalifikavo⁸².

Kaip ir ankščiau minėtais atvejais, svarbu nustatyti, kada realizavimą galima laikyti atliktu, nes nuo to priklauso ar galima konstatuoti nusikaltimą esant ar ne. Realizavimas

---

⁸⁰Christian A. Fisanick, Csonka P., Docka P., Bernatonis J., Ivoška G. Klimas T. (redaktorius). Šiuolaikinis nusikalstamumas. Kaunas, 2002. P. 172.

⁸¹Ibid., p. 172.

⁸²Ibid., p. 173.

gali apibūdinti tiek veiksmą, tiek veiksmo rezultatą. Taigi nuo vienos iš galimų realizavimo reikšmių pasirinkimo priklauso ir nusikaltimo baigtumo momentas. Tuo atveju, jei realizavimą laikysime veiksmu, nusikaltimas bus baigtas nuo šio veiksmo pradžios, o tuo atveju, jei realizavimą laikysime rezultatu, nusikaltimas bus baigtas, kai daiktas bus perduotas kitam asmeniui, bus kito asmens žinioje, jo valdomas ir kai realizavęs daiktą nebeturės galimybės juo pasinaudoti, jį valdyti.

Atsižvelgiant į tai, kad baudžiamosios teisės doktrina nurodo, kad nusikaltimai turi padarymo stadijas, bei į tai, kad Baudžiamasis kodeksas numato galimybę patraukti baudžiamojon atsakomybėn už rengimąsi ir pasikėsinimą padaryti nusikaltimą, manytina, kad realizavimas turėtų būti suprantamas kaip rezultatas. Tuo atveju, kai realizavimas, kaip veiksmas, yra pradėtas ir nebaigtas, tokia veika gali būti traktuojama kaip pasikėsinimas padaryti nusikaltimą, jei veika nebaigta dėl nuo jo atlikusio asmens nepriklausančių aplinkybių, bei savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikaltimą, kai veika neužbaigiama asmens valia.

Taigi realizavimu laikytinas veiksmas, kurio rezultatas – netikro ar suklastoto tikro pinigų arba vertybinio popieriaus, kompiuterinės programos, specialiųjų dažų netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams gaminti ar tikriems pinigams ar vertybiniams popieriams klastoti perdavimas kitam asmeniui, dėl ko šiuos nusikaltimo dalykus perdavęs asmuo netenka galimybės visam laikui ar tam tikram laikui valdyti ir naudotis perduotais šio nusikaltimo dalykais.

II. 3. Subjektas

Baudžiamojon atsakomybėn traukiamas asmuo, padaręs nusikalstamą veiką. Asmuo, trauktinas baudžiamojon atsakomybėn, arba baudžiamosios atsakomybės subjektas pagal Lietuvos baudžiamąją teisę gali būti ir fizinis, ir juridinis asmuo. Taigi, baudžiamoji atsakomybė už netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimą, laikymą arba realizavimą gali būti taikoma tiek fiziniam, tiek juridiniam asmeniui. Tai reglamentuoja komentuojamo straipsnio 5 dalis.

Pažymėtina, kad juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė gana seniai numatyta Anglijos ir JAV baudžiamojoje teisėje. Pastaruoju metu ji nustatoma ir kitų Europos valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose. Apskritai juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės nustatymas yra viena iš šiuolaikinės baudžiamosios teisės raidos tendencijų⁸³.

---

⁸³ Piesliakas V. Lietuvos Baudžiamoji teisė. Justitia. Vilnius, 2006. P. 302.

Šioje dalyje pirmiausia pateikiama fizinio asmens subjekto analizė, o vėliau pereinama prie juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės už netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimą, laikymą arba realizavimą nagrinėjimo.

Ilgą laiką nusikaltimo subjektu galėjo būti tik fizinis asmuo, sulaukęs baudžiamąjį įstatymo nustatyto amžiaus ir pakaltinamas asmuo⁸⁴. Iš šio apibrėžimo matyti, kad norint patraukti asmenį kaltininku, turi būti du požymiai – tai yra amžius ir pakaltinamumas. Amžius yra konkreti subjekto amžiaus riba, kurios sulaukus pripažįstama, kad asmuo gali suvokti savo veiksmų pavojingumą ir kartu būti atsakingas už juos.

Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą 13 straipsnio 1 dalį, šio nusikaltimo subjektu gali būti fizinis asmuo, sulaukęs 16 metų amžiaus, kuris pagamino netikrus ar klastotojo tikrus Lietuvos ar kitos valstybės apyvartoje esančius ar oficialiai patvirtintus, bet į apyvartą dar neišleistus pinigus arba vertybinius popierius arba įgijo, laikė ar realizavo netikrus arba suklastotus Lietuvos ar kitos valstybės apyvartoje esančius ar oficialiai patvirtintus, bet į apyvartą dar neišleistus pinigus arba vertybinius popierius, arba gamino, įgijo, laikė ar realizavo įrangą, kompiuterines programas ar specialiąsias medžiagas netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams gaminti ar tikriems pinigams ar vertybiniams popieriams klastoti. Pagal Baudžiamąjį kodeksą 13 straipsnio 2 dalyje numatytais atvejais atsako ir asmenys, kuriems nusikaltimo padarymo dieną yra suėję keturiolika metų. Tarp Baudžiamąjį kodeksą 13 straipsnio 2 dalyje nurodytų nusikaltimų, už kuriuos atsako asmenys nuo keturiolikos metų, nėra nurodytas Baudžiamąjį kodeksą 213 straipsnyje numatytas nusikaltimas.

Taigi baudžiamasis įstatymas nustato du būtinuosius požymius, kuriais remiantis galime nustatyti, ar yra nusikaltimo subjektas, tai: 1) amžius; 2) pakaltinamumas.

Baudžiamosios teisės teorijoje žinomas ir specialusis subjektas. Tai subjektas be dviejų minėtų būtinųjų (bendrųjų) požymių turintis ir specialiųjų požymių: einamos pareigos, pilietybė ir kt. Analizuojamo nusikaltimo atveju papildomi subjekto požymiai nėra būtini ir jų buvimas gali lemti tik bausmės individualizavimą.

Laikoma, kad asmuo, sulaukęs 16 metų amžiaus, sugeba vertinti savo veiksmus, suvokia atliekamų veiksmų pobūdį ir reikšmę. Tokio amžiaus asmuo konkrečioje situacijoje gali sąmoningai pasirinkti teisingą elgesio variantą. Tačiau, jeigu turintis normalią sąmonę ir valią nepilnametis sąmoningai daro nusikalstamą veiką, jis neabejotinai turi atsakyti už savo poelgį.

---

⁸⁴ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius. Eugrimas, 2003. P. 185.

Nuteistojo menkas intelektas, socialinė ir emocinė branda neturi reikšmės amžiaus ribai ir neatleidžia jo nuo baudžiamosios atsakomybės už padarytas pavojingas veikas⁸⁵.

Kaip minėta, be nustatyto amžiaus, nusikaltimo subjektas (fizinis asmuo) turi būti taip pat ir pakaltinamas, tai yra sugebėti suprasti savo veiksmus ir juos valdyti. Lietuvos Respublikos kodeksas nereglamentuoja pakaltinamumo sąvokos. Tai bandoma atskleisti per nepakaltinamumą – asmuo yra nepakaltinamas, jeigu darydamas Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso uždraustą veiką jis dėl psichikos sutrikimo negalėjo suvokti jos pavojingumo arba valdyti savo veiksmų. Kad asmenį galima būtų pripažinti nepakaltinamu, turi būti nustatytas ir medicininis, ir juridinis kriterijai.

Pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtinta nauja sąvoka – tai ribotas pakaltinamumas. Negalima vienareikšmiškai tvirtinti, kad tai naujas institutas Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 18 straipsnio 1 dalį, asmenį teismas pripažįsta ribotai pakaltinamu, jeigu darydamas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso uždraustą veiką tas asmuo dėl psichikos sutrikimo, kuris nėra pakankamas pagrindas pripažinti jį nepakaltinamu, negalėjo visiškai suvokti pavojingo nusikalstamos veikos pobūdžio ar valdyti savo veiksmų. Šio straipsnio 2 dalis reglamentuoja, kokiais atvejais asmuo, teismo pripažintas ribotai pakaltinamu, atsako pagal Lietuvos baudžiamąjį įstatymą.

Svarbu pastebėti, kad šis nusikaltimas reikalauja tam tikrų specialių žinių. Nesunku suvokti, kad ne kiekvienas sugebėtų pagaminti netikrą pinigą ar vertybinį popierių, klastoti tikrą pinigą ar vertybinį popierių, o tuo labiau gaminti įrangą, kompiuterines programas, specialiąsias medžiagas netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams gaminti ar tikriems pinigams ar vertybiniams popieriams klastoti. Todėl čia lyg ir susiduriama su specialiuoju subjektu, turinčiu specialųjį požymį, specialias technines ar kitokio pobūdžio žinias, profesiją ir pan.

Tačiau, kaip minėta, įstatymas nediferencijuoja subjekto pagal požymius kaip specialios žinios, profesija, dirbamas darbas ir remiantis įstatymo raide, baudžiamojon atsakomybėn pagal Baudžiamojo kodekso 213 straipsnį gali būti patrauktas ir pakaltinamas, šešiolikos metų sulaukęs asmuo, kuris pagamino netikrą pinigą ar klastojo tikrą pinigą arba vertybinį popierių, įgijo, laikė ar realizavo, gamino, įgijo, laikė ar realizavo įrangą, kompiuterinę programą ar specialiąsias medžiagas netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams gaminti ar tikriems pinigams ar vertybiniams popieriams klastoti.

---

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-1066/2001.

Taigi, jei įstatyme numatyta veika padaro asmuo, nesulaukęs įstatymo nustatyto baudžiamosios atsakomybės amžiaus, jis negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Pagal Baudžiamojo kodekso 13 straipsnio 3 dalį asmeniui, kuriam iki šiame kodekse numatytos pavojingos veikos padarymo nebuvo suėję keturiolika metų, Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka gali būti taikomos auklėjamojo poveikio ar kitos priemonės. Auklėjamojo poveikio priemonės gali būti taikomos ir nepilnamečiui, kuris nusikalstamą veiką padarė sulaukęs įstatyme numatyto baudžiamosios atsakomybės amžiaus, t.y. keturiolika metų, tačiau baudžiamoji atsakomybė už veiką numatyta nuo šešiolikos metų. Taikant tokias priemones nesiremiama Baudžiamojo kodekso nuostatomis. Taikomos kituose įstatymuose numatytos priemonės.

Be to, prisimintina, kad nustatoma, kokio amžiaus yra asmuo, ne bylos nagrinėjimo metu, o kokio jis buvo amžiaus, kai padarė nusikalstamą veiką. Bylos tyrimo ar teismo nagrinėjimo metu asmuo gali būti sulaukęs įstatymo reikalaujamo baudžiamajai atsakomybei amžiaus, tačiau jeigu tuo metu, kai padarė nusikalstamą veiką, jis neturėjo įstatyme numatyto amžiaus, baudžiamojon atsakomybėn jis netraukiamas nesant nusikalstamos veikos sudėties⁸⁶.

Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose buvo implementuotos Europos Sąjungos ir Europos Tarybos rekomenduojamos nuostatos dėl juridinių asmenų atsakomybės nustatymo.

Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 20 straipsnis nustato, kad už atskiras nusikalstamas veikas, kai tai numatyta Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje, atsako ir juridinis asmuo. Dauguma nusikaltimų ekonomikai ir verslo tvarkai ir, žinoma, finansams yra padaromi būtent juridinių asmenų veiklos sferoje. Ne išimtis ir analizuojamas nusikaltimas susijęs su netikrais pinigais ar vertybiniais popieriais.

Nuo 2000 metų Baudžiamojo kodekso greta fizinio asmens įtvirtinama ir juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė. Tačiau nepateikiama juridinio asmens sąvoka. Tokia sąvoka pateikiama Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse. Civilinio kodekso 2.33 straipsnyje nustatyta, kad juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises ir pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme. Juridiniai asmenys savo ruožtu skirstomi į viešuosius ir privačiuosius⁸⁷. Teisėsaugos pareigūnai aiškindami baudžiamąjį įstatymą ir sprenddami juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės klausimus (pvz., ar įmonė yra juridinis asmuo ar ne) vadovaujasi Civilinio kodekso normomis. Kartu vadovaujasi ir Baudžiamojo kodekso normomis, nes Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad pagal šį

⁸⁶ Piesliakas V. Lietuvos Baudžiamoji teisė. Justitia. Vilnius. 2006. P. 305.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.

kodeksą neatsako valstybė, valstybės ir savivaldybės institucija ir įstaiga bei tarptautinė viešoji organizacija. Viešųjų juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė ribota⁸⁸.

Juridinio asmens sąvoka pateikta 2000 m. Europos Sąjungos Tarybos pamatiniame sprendime dėl apsaugos nuo padirbinėjimo griežtinimo baudžiamosiomis ir kitokiomis sankcijomis ryšium su euro įvedimu. Šio sprendimo 1 straipnis⁸⁹ reglamentuoja, kad „juridinis asmuo“ – kiekvienas tokį statusą pagal taikomą nacionalinę teisę turintis subjektas, išskyrus valstybes ar kitas valstybines valdžios institucijos funkcijas atliekančias valdžios įstaigas ir viešąsias tarptautines organizacijas.

Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės įtvirtinimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse laikytinas vienu iš esminių baudžiamosios teisės reformos aspektų. Iš visų civilistikos mokslui žinomų juridinio asmens esmės teorijų baudžiamosios teisės mokslui yra svarbios dvi: fikcijos ir realybės (organinė) teorija⁹⁰.

Remiantis fikcijos teorija juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė laikoma „išvestine“ iš fizinio asmens, t.y. juridinis asmuo gali būti traukiamas atsakomybėn tik tada, kai traukiamas atsakomybėn veiką padaręs kaltasis fizinis asmuo.

Realybės teorijos atstovai teigia, kad juridinis asmuo gali atsakyti pagal baudžiamuosius įstatymus nepaisant to, ar atsakingas fizinis asmuo traukiamas teisinėn atsakomybėn. Juo labiau juridinė asmens teisinė atsakomybė gali būti nustatyta neatsižvelgiant, ar atsakingas fizinis asmuo nusikalsta, ar ne.

Pasaulio praktikoje juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės raida pagrįsta fikcijos teorija ir paprastai taikoma tik tada, kai fizinis asmuo, veikdamas juridinio asmens naudai, padaro nusikalstamą veiką⁹¹.

Taigi, Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 20 straipsnis reglamentuoja, kad juridinė asmens atsakomybė yra išvestinė, t.y. juridinis asmuo laikomas padariusiu nusikalstamą veiką tik tuo atveju, jei ją padarė fizinis asmuo, veikdamas jo naudai arba interesais. Todėl reikia manyti, kad Lietuvoje taikoma fikcijos teorija ir juridinis asmuo nebus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn nenustačius veiką padariusio fizinio asmens. Be to, juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė nepašalina fizinio asmens, kuris padarė, organizavo, kurstė arba padėjo padaryti nusikalstamą veiką, baudžiamosios atsakomybės.

⁸⁸ Piesliakas V. Lietuvos Baudžiamoji teisė. Justitia. Vilnius, 2006. P. 312.

⁸⁹ 200 m. gegužės 29 d. Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas dėl apsaugos nuo padirbinėjimo griežtinimo baudžiamosiomis ir kitokiomis sankcijomis ryšium su euro įvedimu. 92000/383/TVR).

⁹⁰ Sinkevičius E. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė pagal 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą ir jos sąlygos. Teisė, 2003. Nr. 48. P. 3.

⁹¹ Šulija V. Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės samprata ir taikymo problemos Lietuvoje. Jurisprudencija, 2003, t. 41(33); 91-105. P. 98.

Iš principo pagal Baudžiamojo kodekso 20 straipsnį įtvirtintas sąlygas juridinio asmens atsakomybė yra netiesioginė. Juridinis asmuo visada atsako už kitą asmenį, t.y. už fizinio asmens padarytą nusikalstamą veiką. Kiekvienu atveju pirmiausia nustatomas konkretus fizinis asmuo, įrodoma jo padaryta nusikalstama veika, tada remiantis įvairiomis teorijomis ji priskiriama juridiniam asmeniui ir jis gali būti patraukiamas baudžiamojon atsakomybėn už fizinio asmens padarytą nusikalstamą veiką. Nusikalstamos veikos sudėties modelis taikomas fiziniam asmeniui, o juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė grindžiama konkrečiomis Baudžiamojo kodekso 20 straipsnyje įtvirtintomis sąlygomis⁹².

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 2 straipsnis reglamentuoja, kad juridinis asmuo atsako už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas tik tuo atveju, jeigu nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai arba interesais padarė fizinis asmuo, veikęs individualiai ar juridinio asmens vardu, jeigu jis, eidamas vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje, turėjo teisę:

- 1) atstovauti juridiniam asmeniui ;
- 2) priimti sprendimus juridinio asmens vardu;
- 3) kontroliuoti juridinio asmens veiklą.

Taip pat šio straipsnio 3 dalis reglamentuoja, kad juridinis asmuo gali atsakyti už nusikalstamas veikas ir tuo atveju, jeigu jas juridinio asmens naudai padarė juridinio asmens darbuotojas ar įgaliotas atstovas dėl šio straipsnio 2 dalyje nurodyto asmens nepakankamos priežiūros arba kontrolės.

Pagal Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 2 dalį, tiek 3 dalį, reikalaujama sąlygų visumos.

Sprendžiant atsakomybės klausimą už veikas padarytas ir su netikrais pinigais ar vertybiniais popieriais, kurias padaręs juridinis asmuo, kyla klausimas dėl atsakomybės pasidalijimo tarp juridinio asmens ir fizinio asmens. Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 4 dalyje formuluojama taisyklė, kad juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė nepašalina fizinio asmens, kuris padarė, organizavo, kurstė arba padėjo padaryti nusikalstamą veiką, baudžiamosios atsakomybės. Iš kito pusės žiūrint, pateikus kaltinimus fiziniam asmeniui, tai nepašalina galimybės traukti baudžiamojon atsakomybėn ir juridinį asmenį. Nuosprendis byloje apsiribos fizinio asmens baudžiamąja atsakomybe tuo atveju, jei nebus nustatyta juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygų arba juridinio

---

⁹² Ligeikaitė I. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos. Jurisprudencija, 2003, t. 45(37); 48-58.

asmens „kaltės dėl padarytos veikos ar kilusių padarinių, nors veika padaryta juridinio asmens veiklos srityje“⁹³.

Teisininkai numatė galimą problemą, kad paaiškėjus nusikalstamos veikos požymiams, bet nepavyks nustatyti byloje konkretaus fizinio asmens padariusio nusikalstamą veiką, nors veika yra padaryta juridinio asmens veiklos srityje ir susijusi su juridinio asmens veikla. Tokie atvejai įmanomi. Pavyzdžiui, analizuojamo 213 straipsnio 4 dalyje numatyta veika, kuri prilyginama netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimui, laikymui arba realizavimui. Straipsnis papildytas šia dalimi, nes galimi atvejai, kad teisėtai gaminanti pinigų įmonė, pavyzdžiui, gali pagaminti daugiau pinigų, nei yra duotas užsakymas. Lietuvoje gali būti, pavyzdžiui, Lietuvos pinigų kalykla. Ji pagamina metalines monetas. Galimas atvejis, kad bus padaryta nusikalstama veika. Faktas aiškus, tačiau kuris iš daugelio darbuotojų padarė nusikalstamą veiką, gali ir nepaaiškėti. Būtų logiška tokiu atveju traukti atsakomybėn juridinį asmenį, tačiau Baudžiamojo kodekso 20 straipsnyje suformuluotoms juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygoms tokia išvada būtų neteisinga, nes neatitiktų įstatymo reikalavimų.

Galimi atvejai, kad nustatytas fizinis asmuo, padaręs veiką, tačiau jis nepakaltinamas, todėl netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Aišku, tokia situacija išties reta, tačiau ji galima. Tokiu atveju nubaudžiamas tik juridinis asmuo.

Civilinėje teisėje įteisinta atsakomybė be kaltės. Civilinio kodekso 6.248 straipsnyje nustatyta, kad civilinė atsakomybė atsiranda tik tais atvejais, kai įpareigotas asmuo kaltas, išskyrus įstatymų arba sutarties numatytus atvejus, kai civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės⁹⁴. Baudžiamojoje teisėje atsakomybė be kaltės neįmanoma. Tai pabrėžia ir Baudžiamojo kodekso 2 straipsnio 3 dalyje, kurioje pasakyta, kad asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik tuo atveju, jeigu jis yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką. Visiškai aišku, kad baudžiamojoje teisėje kaltė negali būti preziumuojama, ji turi būti įrodyta. Dėl to pasisakė ir Aukščiausiojo Teismo senatas, 2003 m. birželio 20 d. nutarime „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias nuosprendžio surašymą“ 3.1.8 punkte teismams išaiškinta, kad apkaltinamasis nuosprendis negali būti grindžiamas prielaidomis, teismo išvados turi būti pagrįstos įrodymais, neginčijamai patvirtinančiais kaltinamojo kaltę padarius nusikalstamą veiką ir kitas svarbias bylos aplinkybes⁹⁵.

⁹³ Piesliakas V. Lietuvos Respublikos Baudžiamoji teisė. Justitia, Vilnius 2006. P. 313.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias nuosprendžio surašymą. Nr. 40.

Taigi esami juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės modeliai neišsprendžia problemos, kurią spręsti turėtų pats baudžiamosios atsakomybės nustatymas juridiniam asmeniui. Netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimui, laikymui ar realizavimui nustatyti, taip pat gali kilti aprašytos problemos.

Sankcijos, numatytos Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ir taikytinos juridiniams asmenims, iš esmės yra tokios pačios kaip ir daugelyje užsienio valstybių : bauda, juridinio asmens veiklos apribojimas, juridinio asmens likvidavimas. Be to, teismas, paskyręs bausmę juridiniam asmeniui, gali nutarti paskelbti šį nuosprendį per žiniasklaidos priemones. Bauda juridiniam asmeniui nustatoma nuo 1 iki 10 000 MGL (minimalių gyvenimo lygių) dydžių. Pagal Baudžiamojo kodekso 61 straipsnį bausmės dydis skaičiuojamas nuo jos vidurkio, atsižvelgiant į atsakomybę sunkinančias ir lengvinančias aplinkybes. Tačiau tokiu atveju bauda gali turėti visiškai kitokius padarinius skirtingų dydžių juridiniams asmenims. Manytina, kad Baudžiamajame kodekse turi būti nustatytos specialios bausmių juridiniams asmenims taisyklės, taip išreikšta nuomonė V. Šulijos straipnyje⁹⁶.

Sudėtinga įrodyti visas numatytas juridiniams asmenims baudžiamosios atsakomybės sąlygas, todėl Lietuvoje pasitaiko mažai tokių atvejų.

Siūloma juridinius asmenis persekioti už nusikalstamų veikų padarymą atskirai, be fizinių asmenų, t.y. taikyti ir tokius atsakomybės modelius, kurie numato savarankišką, nuo fizinio asmens nepriklausančią juridinio asmens atsakomybę. Sprendžiant problemą reikėtų patraukti juridinį asmenį baudžiamojon atsakomybėn ir tuo atveju, kai konkretus vienas kaltas asmuo nenustatytas. Viena iš tokių doktrinų, tiesa, labai ribota, yra vadinama „kolektyvinės kaltės“ doktrina. Ši doktrina padeda nustatyti korporacijos kaltę ir tais atvejais, kai nė vienam iš jos darbuotojų nusikalstamos veikos sudėties reikalaujama kaltė nenustatyta⁹⁷.

II. 4. Subjektyvieji požymiai

Beveik visi nusikaltimai finansams padaromi teisiogine tyčia. Ne išimtis ir analizuojamas nusikaltimas. Kaltininkas suvokia, kad pagamino netikrus ar klastojo tikrus pinigus arba vertybinius popierius arba įgijo, laikė, realizavo netikrus arba suklastotus pinigus ar vertybinius popierius arba gamino, įgijo, laikė ar realizavo įrangą,

⁹⁶ Šulija V. Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės samprata ir taikymo problemos Lietuvoje. Jurisprudencija, 2003, t. 41(33); 91-105. P.102.

⁹⁷ Ligeikaitė I. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos. Jurisprudencija, 2003, t. 45(37); 48-58.

kompiuterinę programą, specialius dažus netikriems ar vertybiniais popieriams gaminti ar tikriems pinigams ar vertybiniais popieriams klastoti ir to norėjo, to siekė.

Prie subjektyvių požymių priskiriami: kaltė, nusikaltimo padarymo motyvas ir tikslas. Pasak G. Švedo, subjektyviųjų požymių nustatymas yra sudėtingas, nes susiduriama su psichiniais procesais, kurie vyksta žmogaus sąmonėje. Šių procesų eigą galima išaiškinti tik esant objektyviems duomenims. Teisingas subjektyviųjų požymių (kaltės, motyvo ir tikslo) nustatymas turi didelę reikšmę kvalifikuojant nusikaltimus, atribojant panašius objektyviaisiais požymiais nusikaltimus, taip pat parenkant ir skiriant bausmės rūšį ir dydį⁹⁸.

Pabrėžtina, kad galima išskirti dvi kaltės formas – tyčią ir neatsargumą. Pagal Lietuvos Respublikos 16 straipsnio 4 dalį, asmuo baudžiamas už nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymą dėl neatsargumo tik šio kodekso specialiojoje dalyje atskirai numatytais atvejais. Iš to darytina išvada, kad įstatymų leidėjas prie konkrečių nusikaltimų numato, kad jis gali būti padaromas neatsargia kaltė forma. Jeigu tokios nuostatos prie Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies nusikaltimo nėra nurodyta, tai toks nusikaltimas padaromas tyčine kaltės forma.

Subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai turi didžiulę reikšmę baudžiamojoje teisėje. Tai yra subjektyvusis baudžiamosios atsakomybės pagrindas. Lietuvos baudžiamojoje teisėje neįmanoma baudžiamoji atsakomybė už padarytą veiką ir kilusią žalą nesant įstatymo numatytų subjektyviųjų požymių, t.y. už veiką, padarytą nepakaltinamo asmens ar be kaltės⁹⁹.

Tyčia yra viena iš kaltės formų, dėl kurios asmuo, padaręs veiką, traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Tyčinė kaltė objektyviai laikoma sunkesne už neatsargumą. Tiesioginės tyčios apibrėžimas pateikiamas Baudžiamojo kodekso 15 straipsnio 2 dalyje. Šio straipsnio 2 dalyje iš esmės pateikti du tiesioginės tyčios apibrėžimai: vienas pritaikytas formalioms nusikalstamų veikų sudėtims, kitas – materialioms. Taigi, pagal analizuojamą nusikaltimą susijusį su netikrais pinigais ar vertybiniais popieriais, kuris padaromas tik tiesiogine tyčia, o nusikaltimo sudėtis yra formalioji, tai taikomas Baudžiamojo kodekso 15 straipsnio 2 dalies 1 punktas, kad nusikaltimas yra padarytas tiesiogine tyčia, jeigu jį darydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį ir norėjo taip veikti.

Tyčią skirstyti į tiesioginę ir netiesioginę galima tik kai nusikalstamos veikos sudėtis yra materialioji. Juk tiesioginė ir netiesioginė tyčia skiriasi tik valiniu momentu, t.y. asmens psichinio santykio su padariniais turiniu. Psichinis santykis su veika yra

⁹⁸ Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius. Eugrimas, 2003. P. 201.

⁹⁹ Piesliakas V. Lietuvos Baudžiamoji teisė. Justitia, 2006. P. 323.

vienodas esant ir tiesioginiai, ir netiesioginei tyčiai. Kai nusikalstamų veikų sudėtys formalios, kaip ir nusikaltime dėl netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimo, laikymo arba realizavimo, toks skirstymas beprasmis. Padarant nusikalstamas veikas, kurių sudėtys yra formalios, tyčia gali būti tik tiesioginė. Psichinis santykis su padarinių numatymu neįeina į tyčios apibrėžimą, nes padariniai nėra formalių nusikalstamos veikos sudėčių požymis, jų įrodinėti nereikia, todėl nereikia įrodinėti ir psichinio santykio su padarinių numatymu¹⁰⁰.

Valinis tiesioginės tyčios momentas pabrėžia ne padarinių (jie nėra sudėties požymis) siekimą (norėjimą), o veikos siekimą (norėjimą).

Žinomai neteisėtas – nurodo į tai, kad subjektas žino apie veikos neteisėtą pobūdį, suvokia, kad pripažįsta neteisėtą pinigų ar vertybinių popierių panaudojimą teisėtu. Jei asmuo nesuvokė bent vieno objektyviojo nusikalstamos veikos sudėties požymio, jo negalima nuteisti padarius jam inkriminuotą nusikalstamą veiką. Pavyzdžiui, jei asmuo internete rastus litų pavyzdžius sumaketavo ir atspausdino. Tuos litus atspausdino draugams, kurie to asmens paprašė. Draugai pinigus realizavo. Nepilnametis apie draugų ketinimus realizuoti atspausdintus litus, nieko nežinojo. Reikia įvertinti, ar asmens veikoje buvo kaltė – asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį ir norėjo taip veikti. Taip pat būtina nustatyti, ar buvo objektyvieji ir subjektyvieji bendrininkavimo požymiai: tarp asmenų egzistavo realus ar numanomas susitarimas daryti nusikalstamą veiką. Nustatyti, ar asmuo norėjo veikti kartu su kitais bendrininkais ir siekė bendro nusikaltimo rezultato ir panašiai¹⁰¹. Subjektyvieji nusikaltimo požymiai yra labai svarbūs nustatant nusikalstamas veikas.

Analizuojamo nusikaltimo sudėtis sukonstruota neįtraukiant į ją tikslo kaip būtinojo požymio. Tiek tikslas, tiek motyvas nėra būtinieji analizuojamo nusikaltimo požymiai ir neturi reikšmės nusikaltimo baigtumo momentui konstatuoti. Jais gali būti pasiremta tik individualizuojant bausmę. Taigi motyvai ir tikslai yra už šio nusikaltimo sudėties ribų, jie taip pat gali padėti atskleisti kai kuriuos kitus nusikaltimo požymius. V. Piesliakas apibrėžė nusikalstamos veikos padarymo tikslą – tai asmens siekiai, susiję su nusikalstamos veikos padarymu, priežastys, dėl ko jis nusprendė padaryti nusikalstamą veiką. Nusikalstamos veikos motyvas pagal baudžiamosios teisės teoriją yra veikos priežastis, paskata, nusikalstamo elgesio varomoji jėga ar savęs pateisinimas.

---

¹⁰⁰ Piesliakas V. Lietuvos Baudžiamoji teisė. Justitia, 2006. P. 355.

¹⁰¹ < <http://www.tm.lt/Default.aspx?item=atsak&tid=5&klid=1105> > [2007-03-28].

III. Netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimo, laikymo arba realizavimo sudėties kvalifikuojantys požymiai

Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 213 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta pagrindinė netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimo, laikymo arba realizavimo sudėtis. Šios sudėties požymiai esti kaltininko veikoje tuomet, kai pagaminama bent vienas netikras pinigas ar vertybinis popierius, ar suklastojamas tikras pinigas ar vertybinis popierius. Šioje, pagrindinėje sudėtyje vertinamasis požymis – nedidelis pinigų kiekis.

Kvalifikuota nusikaltimo sudėtis vadinama tokia sudėtis, į kurią įtraukiami papildomi, palyginti su pagrindine sudėtimi, požymiai, rodantys didesnę nusikaltimo pavojingumą. Esant kvalifikuotai sudėčiai, įstatymų leidėjas formuluoja griežtesnę sankciją.

Šio Baudžiamojo kodekso 213 straipsnio 2 dalyje reglamentuojama, kad, tas kas pagamino, suklastojo, įgijo, laikė arba realizavo didelį kiekį arba didelės vertės netikrų ar suklastotų Lietuvos ar kitos valstybės apyvartoje esančių ar oficialiai patvirtintų, bet į apyvartą dar neišleistų pinigų arba vertybinių popierių.

1961 m. Baudžiamojo kodekso 327 straipsnio 2 dalyje¹⁰² reglamentavo netikrų pinigų ar vertybinių popierių, numatytų šio straipsnio pirmoje dalyje, pagaminimas ar laikymas dideliais kiekiais arba jų paleidimas apyvarton dideliais kiekiais.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas baudžiamojoje byloje pabrėžė¹⁰³, kad Baudžiamojo kodekso (negaliojančio) 327 straipsnio antrosios dalies dispozicijoje nurodytas nusikaltimo sudėties požymis „netikrų pinigų didelis kiekis“ neturi tiksliai apibrėžtų ribų ir įstatymų leidėjas nepateikė šios sąvokos išaiškinimo. Netikrų pinigų paleidimo apyvarton „didelis kiekis“ yra vertinamasis kriterijus, kurio turinys kiekvienu konkrečiu atveju aiškinamas atsižvelgiant į faktines bylos aplinkybes. Sprendžiant dėl „didelio kiekio“, reikia atsižvelgti į nominalią pagamintų netikrų pinigų vertę, skaičių, kiekį, gamybos technologiją, valstybės ekonominiams santykiams, finansų sistemai padarytą žalą, netikrų piniginių ženklų išaiškinimo ir išėmimo iš apyvartos organizacines ir materialiąsias atitinkamų valstybės institucijų sąnaudas ir panašiai. Teisėjų kolegija pabrėžė, kad netikrų pinigų „didelio kiekio“ samprata nėra tolygi Baudžiamojo kodekso 280 straipsnio pirmoje dalyje pateiktam pagrobto turto „stambaus masto“ (daugiau kaip 250 MGL) sąvokos išaiškinimui.

¹⁰² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 1961. Nr. 18-147. (Negalioja nuo 2000 m. gegužės 1 d.)

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-11/2003.

Veika padaryta galiojant 1961 m. Baudžiamajam kodeksui. Šioje byloje nuteistasis (kasatorius) aktyviais veiksmais siekė apyvartoti paleisti 40 vienetų 100 nominalų vertės, skirtingais numeriais pažymėtų, gerai padirbtų netikrų JAV dolerių banknotų, kurių vertė nusikaltimo padarymo dieną prilygo 16 000 Lt.

Kitoje Aukščiausiojo Teismo baudžiamojoje byloje¹⁰⁴ nuteistasis nusikalstamą veiką padarė 2001 m., galiojant 1961 m. Baudžiamajam kodeksui. Nustačius požymį „didelis pinigų kiekis“, veika kvalifikuojama pagal 1961 m. Baudžiamojo kodekso 327 str. 2 d. Nustatant „didelį netikrų pinigų kiekį“ būtina atsižvelgti ne tik į netikrų banknotų skaičių, bet ir į jų nominalią vertę, įrangą, technologijas ir kt. Byloje nustatyta, kad pagamino ir paleido apyvartoti ne mažiau kaip 3540 Lt. Banknotai buvo po 10, po 20 ir po 100 litų nominalios vertės. Sprendimas kvalifikuoti šią veiką pagal dabar galiojančio 2000m. Baudžiamojo kodekso 213 straipsnio 2 dalį atitiko Baudžiamojo kodekso 327 straipsnio 2 dalies nuostatas. Naujasis įstatymas sušvelnino bausmę. Todėl jis turi grįžtamąją galią. Bet tai taikoma ne visada. Jeigu bausmė už tą nusikalstamą veiką bus penkeri metai laisvės atėmimo, tai bus taikoma pagal 1961 metų 327 straipsnio 2 d., nes sankcija buvo numatyta laisvės atėmimas nuo penkerių iki dvylikos metų. Šioje byloje nuteistajam bausmė paskirta 4 metai laisvės atėmimo. Iš Baudžiamojo kodekso 213 straipsnio 2 d. sankcijos matome, kad dabar laisvės atėmimo minimali riba nuo trejų metų iki dešimties metų. Todėl teismas pritaikė dabar galiojančio baudžiamojo įstatymo 213 straipsnio 2 dalį.

Kvalifikuojantis požymis – didelis kiekis arba didelė netikrų ar suklastotų tikrų pinigų arba vertybinių popierių vertė. Ką reiškia didelė vertė? Į ką reikia atsižvelgti? Ar gali netikri pinigai turėti vertę? Nors netikri pinigai ar suklastoti tikri pinigai arba vertybiniai popieriai beverčiai, bet kitaip negalėtume nustatyti, kiek pagaminta, laikyta arba realizuota netikrų pinigų ar vertybinių popierių. Galima manyti, kad reikėtų keisti sąvokų gramatinį ir loginį formulavimą. Dabartiniai vertinamieji kriterijai:

- 1) netikrų pinigų ar vertybinių popierių nominali vertė;
- 2) piniginių vienetų kiekis (jų skaičius).
- 3) įranga, kompiuterinės programos, specialios medžiagos, žala valstybės ekonominiams santykiams, finansų sistemai.

Galvojant, kad netikri pinigai ar suklastoti tikri pinigai arba vertybiniai popieriai yra beverčiai, reikėtų formuluoti vertinamąjį kriterijų taip: „netikrų pinigų ar vertybinių popierių tariama nominali vertė“. Tariama nominali vertė nustatoma pagal tikrų pinigų ar vertybinių popierių nominalią vertę.

---

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-285/2004. S-2.1.2.1.18

Kalbant apie piniginių vienetų kiekį (jų skaičių), galima pateikti pavyzdį, jei penki banknotai po 1000 Lt. arba 1000 banknotų po 1 Lt.

Aukščiausiojo Teismo nutartys teisingai aiškina, kad reikia atsižvelgti ne tik į nominalią vertę, bet ir piniginių vienetų kiekį (jų skaičių). Nors iš analizuojamo nusikaltimo 2 dalies matome, kad reglamentuojamas „didelis kiekis arba didelės vertės“ požymis. Šie požymiai sujungti jungtuku „arba“. Galima manyti, kad šie vertinamieji kriterijai negali būti vertinami atskirai. Be piniginių vienetų skaičiaus negalėsime nustatyti kokia yra jų tariama nominali vertė arba nustačius pinigų kiekį (jų skaičių), turime vertinti pagal tikrų pinigų nominalią vertę, pavyzdžiui 100 JAV dolerių, turime vertinti jų nominalią vertę. Galima manyti, kad ir nustačius piniginių vienetų kiekį litais, esant netikriems pinigams ar vertybiniais popieriams, juk jie yra beverčiai, todėl vistiek reikia nustatyti tariamą netikrų pinigų ar vertybinių popierių vertę atsižvelgiant į tikrų pinigų ar vertybinių popierių nominalią vertę. Išeitų, kad šie požymiai negali būti vertinami atskirai, t.y. vienu atveju tik piniginių vienetų kiekis (jų skaičius), kitu atveju tariama netikrų pinigų ar vertybinių popierių nominali vertė. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamojoje byloje¹⁰⁵ taip pat aiškinama, kad nuteistasis pagamino ir paleido apyvarton 153 vienetus netikrų litų banknotus, kurių tariama nominali vartė buvo 3570 litų. Teismai nurodė, kad būtina atsižvelgti ne tik į netikrų banknotų skaičių, bet ir į jų nominalią vertę, pagaminimui panaudotą įrangą, gaminimo technologiją, žaliavų kiekį ir pan. Todėl manytina, kad Baudžiamojo kodekso 213 straipsnio 2 dalyje dėl aiškumo vietoje žodelio „arba“ siūloma keisti į žodelį „ir“.

Kalbant apie vertinamuosius kriterijus įtraukiami: panaudota įranga, gamybos technologija, žaliavų kiekis, valstybės panaudotos lėšos išėmimui ir apyvartos netikriems pinigams ar vertybiniais popieriams ir pan. Galima teigti, kad ypatingos reikšmės nevidina šie daiktai, išskyrus valstybės panaudotos lėšos išėmimui iš apyvartos netikriems pinigams ar vertybiniais popieriams. Kyla klausimas, kokią žalą galima padaryti išigytais pačiais daiktais: įranga, kompiuterine programa, specialiosiomis medžiagomis? Jais galima tik pagaminti netikrus pinigus ar vertybinius popierius, o po to tik realizuoti. Reali žala atsiras nuo netikrų pinigų ar vertybiniai popierių paleidimo apyvarton. Vertinant konkrečius atvejus, kiek valstybei kainuoja išimti iš apyvartos netikrus pinigus ar vertybinius popierius - „slidus“ klausimas, kada yra pagaminama ir realizuojama 3570 litų tariamos nominalios vertės ir tai pripažįstama dideliu kiekiu, o kitoje minimoje byloje už realizuotus netikrus kitos valstybės pinigus t.y. 2100 JAV dolerių, buvo nuteistas pagal Baudžiamojo kodekso 213 straipnio 1 dalį, vertinant kaip

---

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A – 5/2005. 2.12.2.

nedidelį kiekį. Kalbant apie pagaminamus didelius kiekius ir didelės vertės netikrus pinigus ar vertybinius popierius, kurių, pavyzdžiui tariama nominali vertė siekia kelis milijonus, tai praktiškai ypatingos reikšmės neturėtų turėti naudojama įranga, kompiuterinės programos, specialios medžiagos, nes visiems netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams keliami reikalavimai, kaip šio nusikaltimo dalykai turi būti pagaminti taip, kad atrodytų kaip tikri. Šiuo atveju nesunku matyti, koks tai yra netikrų pinigų ar vertybinių popierių kiekis ir vertė.

Galima teigti, kad atsirado kita problema, žiūrint į teisingumo principą, kuris naujajame Baudžiamajame kodekse pirmą kartą įvardytas baudžiamosios teisės principu. Teisingumo principas reglamentuotas Baudžiamojo kodekso 41 straipsnyje, kuriame formuluojama bausmės paskirtis ir greta kitų tikslų nustatoma, kad bausmė turi užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą¹⁰⁶. Teismų praktika rodo ir žiniasklaida skelbia, kad dabartiniu metu suaktyvėjo pinigų padirbinėjimas labai dideliais kiekiais, o kiekiai ir vertė siekia po kelis milijonus litų, tai reiktų susimąstyti apie griežtesnę atsakomybę. Loginiu metodu žiūrint, didelis kiekis yra 4000 Lt. padirbtų ar suklastotų litų arba 9 milijonai, o atsakomybė išskyla pagal tą patį Baudžiamojo kodekso 213 straipsnio 2 dalį.

Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 260 straipsnio 3 dalis numato požymį „labai didelį kiekį“. Todėl galima manyti, kad Baudžiamojo kodekso 213 straipsniui reiktų dar vienos dalies su požymiu „labai didelį kiekį ir didelės vertės“ netikrų pinigų ar suklastotų tikrų pinigų arba vertybinių popierių. Sankcija turėtų būti daug griežtesnė, kada jau pradėta gaminti pinigai milijonais.

Nors teisingumas paprastai siejamas su praktine teismų veikla nagrinėjant baudžiamąsias bylas, jo pamatas yra baudžiamieji įstatymai, sudarantys sąlygas vienodai teismų praktikai. Teisingumas prasideda būtent nuo įstatymų leidybos. Čia teisingumo pamatas. Jei įstatymų leidėjas, priimdamas įstatymą ir nustatydamas sankciją už nusikalstamą veiką, nustatė per griežtą ar per švelnią bausmę, teismai privalės ją taikyti, tačiau nuteistieji ir aplinkiniai žmonės tokios bausmės nesupras kaip teisingos.

Visuomenė iš teismų tikisi teisingumo. Tačiau kokią reikšmę turi žodžiai „teisinga bausmė“ ir kaip jos siekiama? Tačiau teisingumas nėra įgyvendinamas vien tik skiriant bausmę¹⁰⁷.

---

¹⁰⁶ Piesliakas V. Lietuvos Baudžiamoji teisė. Justitia, 2006 m. P. 101.

¹⁰⁷ Piesliakas V. Lietuvos Baudžiamoji teisė. Justitia, 2006 m. P. 101.

IV. Netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimo, laikymo arba realizavimo sudėties privilegijuojantys požymiai

Privilegijuotos nusikaltimų sudėtys – tai tokios sudėtys, kai į pagrindinę sudėtį įjungiami papildomi požymiai, mažinantys veikos pavojingumą. Tokios sudėtys paprastai aprašomos atskirame Baudžiamojo kodekso straipsnyje, bet gali būti ir tame pačiame straipsnyje. Nagrinėjamo nusikaltimo, susijusio su netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimu, laikymu ir realizavimu, šio straipsnio 3 dalis reglamentuoja privilegijuotą nusikaltimo sudėtį. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 213 straipsnio 3 dalis sako, kad „Tas kas gavęs kaip tikrus realizavo nedidelį kiekį žinomai netikrų ar suklastotų Lietuvos ar kitos valstybės apyvartoje esančių pinigų ar vertybinių popierių“. Tai nesunkus nusikaltimas, sankcijoje laisvės atėmimas iki dvejų metų. Tai reglamentuoja Baudžiamojo kodekso 11 straipsnio 3 dalis.

1961 metų Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso 327 straipsnio 3 dalyje taip pat buvo numatytas privilegijuojantis požymis – netikrų pinigų ar vertybinių popierių, kuriuos asmuo gavo kaip tikrus, žinotinis paleidimas apyvarton.

Šiuo atveju svarbu nustatyti, kad netikrų pinigų ar vertybinių popierių gavimo momentu asmuo nesuprato, kad jie netikri. Tačiau realizavimo metu jis turėjo suvokti, kad realizuoja netikrus pinigus ar vertybinius popierius. Negali būti inkriminuota Baudžiamojo kodekso 213 straipsnio 3 dalis, jei asmuo netikrus pinigus gauna kaip tikrus ir neišsiaiškinęs jų tikrumo, juos realizuoja.

Nedidelis kiekis - taip pat vertinamasis požymis¹⁰⁸. Tai lengvina atsakomybę.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamosios bylos nutartyje¹⁰⁹ išaiškinta, kad asmuo nuteistas už tai, kad, gavęs kaip tikrus, realizavo nedidelį kiekį žinomai netikrų Lietuvos valstybėje esančių pinigų, pirkdamas vieną 5,95 Lt vertės butelį „Ledo“ alaus, realizavo netikrą 100 Lt nominalo vertės banknotą. Banknoto nominali vertė 100 Lt. Tai aiškiai matyti, kad tai nedidelis kiekis. Asmuo nuteistas pagal Baudžiamojo kodekso 213 straipsnio 3 dalį. Kitoje Aukščiausiojo Teismo baudžiamosios bylos nutartyje¹¹⁰ asmuo 5000 netikrų JAV dolerių įgijimo momentu nežinojo, jog šie pinigai yra netikri. Vėliau, sužinojęs, jog gavo netikrus pinigus, asmuo dalį jų (1000 netikrų JAV dolerių) paleido apyvarton. Likusieji 4000 netikrų JAV dolerių buvo rasti picerijoje. Asmuo nuteistas pagal Baudžiamojo kodekso 327 straipsnio 3 dalį.

¹⁰⁸ Vertinamieji požymiai jau aptarti III. skyriuje.

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-303/2005. 1.1.10.1.

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-184/2002.

V. Veikos, prilyginamos netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimui, laikymui arba realizavimui

Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 213 straipsnyje 4 dalis reglamentuoja savarankišką nusikaltimo sudėtį. Tas, kas turėdamas teisę gaminti tikrus pinigus, tačiau pažeisdamas nustatytą pinigų gamybos tvarką ar sąlygas pagamino Lietuvos ar kitos valstybės apyvartoje esančius ar oficialiai patvirtintus, bet į apyvartą dar neišleistus pinigus, taip pat tas, kas laikė, įgijo ar realizavo tokius pinigus, žinodamas, kad jie pagaminti pažeidžiant nustatytą pinigų gamybos tvarką ar sąlygas. Tai yra apysunkis nusikaltimas. Sankcijoje numatyta laisvės atėmimas iki ketverių metų.

2000 m. gegužės 29 d. Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas dėl apsaugos nuo padirbinėjimo griežtinimo baudžiamosiomis ir kitokiomis sankcijomis ryšium su euro įvedimu¹¹¹ reglamentuoja, kad kiekviena valstybė narė imasi būtinų priemonių siekdama užtikrinti, kad už 3 straipsnyje nurodytoms veikoms būtų prilyginta ir baustina ta veika, kai banknotai ar monetos yra gaminamos ar buvo pagamintos naudojantis teisėtomis priemonėmis ar medžiagomis, bet pažeidžiant teises ar sąlygas, pagal kurias pinigus į apyvartą gali leisti kompetentingos institucijos, be tų institucijų sutikimo.

Iš esmės tai nauja nusikaltimo sudėtis, kuri prilyginama netikrų ar vertybinių popierių pagaminimo, laikymo arba realizavimo požymiams. Atsakomybė atsiranda tiems subjektams, kurie, turėdami teisę gaminti tikrus pinigus, pažeidžia jų gamybos tvarką ar sąlygas ir pagamina ne tokį kiekį, kiek buvo užsakyta pagaminti. Šio nusikaltimo dalykas – tikri pinigai. Taip pat atsako ir tas, kuris laikė, įgijo ar realizavo tokius tikrus pinigus, žinodamas, kad jie pagaminti pažeidžiant nustatytą tvarką ar sąlygas. Nusikaltimo požymiai jau aptarti kituose skyriuose, todėl atskirai nebus nagrinėjami. Teismų praktikos dar nėra, bet ta dalis atsirado dėl to, kad galimas toks nusikaltimas. Kaip pavyzdį, galima paminėti Lietuvos monetų kalyklą. Neatmetama galimybė, kad šioje įmonėje gali būti pagaminama daugiau monetų nei bus užsakyta.

Pažymima, kad Baudžiamojo kodekso 213 straipsnyje reglamentuotų nusikalstamų veikų dalyku siūloma laikyti ne tik netikrus ar suklastotus pinigus. Siūloma atitinkamai patikslinti Baudžiamojo kodekso 213 straipsnio pavadinimą arba veikas, kurių dalykas yra tikri pinigai, kriminalizuoti savarankiškame Baudžiamojo kodekso straipsnyje.

---

¹¹¹ 2000 m. gegužės 29 d. Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas dėl apsaugos nuo padirbinėjimo griežtinimo baudžiamosiomis ir kitokiomis sankcijomis ryšium su euro įvedimu. (2000/383/TVR)

VI. Netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimo, laikymo arba realizavimo atribojimas nuo panašių nusikaltimų

Siekiant tinkamai kvalifikuoti veikas, būtina atskirti panašius nusikaltimus, kurie skiriasi kai kuriais požymiais. Nusikaltimų atskyrimo problema yra ir teorijos, ir praktikos dalykas. Viena vertus, atskyrimo problema spėjama nustatant aiškius veikos priskyrimo ar nepriskyrimo nusikalstamai veikai kriterijus, antra vertus, atskyrimo problema susijusi su galiojančių teisės aktų, numatančių baudžiamąją atsakomybę už panašias veikas, analize, galimų baudžiamojo įstatymo normų konkurencijos atveju nustatymo ir jų sprendimo būdų nustatymu.

Atskirti vienas nusikalstamas veikas nuo kitų panašių galima tik remiantis nusikaltimo požymių analize. Toks atskyrimo būdas paplitęs tiek teorijoje, tiek praktikoje, nes lyginant konkrečių nusikaltimo sudėties elementų požymis ir išryškėja atskirų nusikaltimų skirtumai.

Praktikoje problemos gali kilti pagal analizuojamą Baudžiamojo kodekso 213 straipsnį, atribojant nuo 182 straipsnio, taip pat 214 ir 300 straipsnių.

Netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimo, laikymo arba realizavimo sudėtį reikia atriboti nuo Baudžiamojo kodekso 182 straipsnyje numatyto nusikaltimo – sukčiavimo. Šios nusikaltimų sudėtys numatytos skirtinguose Baudžiamojo kodekso skyriuose. Baudžiamojo kodekso 182 straipsnis XXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtingiems teisėms ir turtingiems interesams“, o Baudžiamojo kodekso 213 straipsnis XXXII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“. Atliekant veiksmus, atitinkančius sukčiavimo požymius, yra kėsiamasi į nuosavybę kaip teisinį gėrį. Panaudojant netikrą pinigą ar vertybinį popierių ar suklastotą tikrą pinigą arba vertybinį popierių, taip pat gali būti kėsiamasi į nuosavybę. Taigi gali sutapti šių dviejų nusikaltimų objektai. Sukčiavimo objektyvieji požymiai pasireiškia apgaule įgyjant turtą. Gaminant, įgyjant, realizuojant ir ypač panaudojant netikrą pinigą ar suklastotą tikrą pinigą arba vertybinį popierių taip pat neapsieinama be apgaulės. Panaudojant netikrus pinigus yra suklaidinamas asmuo, pavyzdžiui, jau minėtoje baudžiamojoje byloje¹¹² asmuo, žinodamas, kad pinigai netikri, pirkė vieną butelį alaus, realizavo 100 Lt nominalo vertės banknotą. Jis ta pačia veika apgavo pardavėją, kuris savo noru atidavė prekę, o pasekmė – svetimo turto pasisavinimas. Taigi asmuo, kuris, turėdamas tikslą apgauti konkretų asmenį ir taip užvaldyti tam asmeniui nuosavybės teise priklausantį ar jam patikėtą konkretų turtą ar

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-303/2005. 1.1.10.1

įgyti teisę į tokį turtą, kaip atsiskaitymo priemonę panaudojo netikrus pinigus (arba gali būti ir vertybinius popierius) ir tokiu būdu paleido juos į apyvartą, atsako už nusikaltimų sutaptį – Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 182 ir 213 straipnius.

Skiriasi šių nusikaltimų dalykas. Apskritai dalykas nusikaltimus finansams išskiria iš daugelio kitų nusikaltimų – tai lyg ir unikalus nusikaltimų finansų sistemai ženklas. Sukčiavimo dalykas dažniausia yra turtas, kuris tiesiogiai ar netiesiogiai tenkina kaltininko asmeninius poreikius arba be didelių sunkumų gali būti jo realizuotas. Tuo tarpu Baudžiamojo kodekso 213 straipsnyje įtvirtinto nusikaltimo dalykas yra netikri pinigai ar suklastoti tikri pinigai arba vertybiniai popieriai, įranga, kompiuterinės programos, specialios medžiagos netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams gaminti ar tikriems pinigams ar vertybiniams popieriams klastoti. Skirtumas aiškus. Tačiau neatmestina galimybė, kad ir sukčiavimo dalyku gali būti netikri, suklastoti pinigai ar vertybiniai popieriai. Tokiu atveju šiuos du nusikaltimus atriboti gali padėti objektyvieji požymiai.

Sukčiavimo sudėtis yra materialioji, tai yra nusikaltimo baigtumo momentas yra siejamas su nusikalstamų pasekmių atsiradimu. Tuo tarpu netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimo, laikymo ar realizavimo sudėtis formalioji ir nusikaltimas laikytinas baigtu atlikus nusikalstamą veiką nepriklausomai nuo to, ar kilo kokios nors nusikalstamos pasekmės, ar ne. Taigi nusikalstamų pasekmių ir piežastinio ryšio kaip būtinų objektyviųjų požymių įtraukimas į Baudžiamojo kodekso 182 straipsnyje įtvirtinto nusikaltimo sudėtį pirmiausia ir išskiria objektyvius nusikaltimo požymius. Išoriškai netikro, suklastoto tikro pinigų arba vertybinio popieriaus realizavimas lyg ir laikytinas apgaule, nes tokiu būdu kitas asmuo yra įtikinamas elgtis kaip naudinga kaltininkui, jis yra apgaunamas ir mano, kad kaltininkas veikia teisėtai.

Jeigu kaltininkas, įteikdamas nukentėjusiajam aiškiai blogai pagamintus netikrus pinigus ar vertybinius popierius, užvaldo turtą apgaulei panaudodamas aplinkybes, apsunkinančias perdavimo momentu nukentėjusiajam suvokti apgaulę (pvz., tamsus paros laikas, laiko stoka ir pan.), tai jo veika kvalifikuotina kaip sukčiavimas¹¹³. Taip pat netikrų pinigų realizavimo dalyku negali būti loterijos bilietai¹¹⁴, kasos čekiai ir panašūs daiktai, kadangi jie nėra pripažįstami vertybiniais popieriais ir negali būti nusikaltimo dalyku pagal Baudžiamojo kodekso 213 straipsnį. Jų neteisėtas gaminimas ir realizavimas gali būti kvalifikuojamas kaip sukčiavimas arba sukčiavimo ir oficialaus dokumento suklastojimo sutaptis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat pažymi, jog loterijos

¹¹³ <http://www.lai.lt/4_tpbuletiniai/senos/nutartis.aspx?id=26840> [2007-03-28]

¹¹⁴ Šatas V. knygoje „Tarptautiniai atsiskaitymai“ loterijos bilietus įvardija kaip pareikštinius vertybinius popierius.

bilietas nėra vertybinis popierius, kadangi jis neturi loteriją organizavusios įmonės kreditinio įsipareigojimo išmokėti bilieto turėtojiui nominalią jo vertę, o tik suteikia teisę dalyvauti lošime. Kad asmenį patraukti atsakomybėn pagal Baudžiamojo kodekso 213 straipsnį, būtina, kad pagamintas, suklastotas tikras pinigas arba vertybinis popierius būtų toks panašus į tikrą, kad normaliomis sąlygomis galėtų patekti į apyvartą. Todėl šio nusikaltimo nebus, o bus sukčiavimas, kai piniginiai ženklai ar vertybiniai popieriai padirbinėjami primityviai, kaip antai, suklijuojami iš žurnalo iškirptų pavyzdžių, nekokybiškai nupiešiami ir pan. Svarbu teisingai nustatyti visas nusikaltimo faktines aplinkybes, kad teisingai kvalifikuoti nusikalstamą veiką.

Ekonomikos globalizacija ir spartus informacinių technologijų vystymasis lemia, kad finansiniuose atsiskaitymuose tradicinius grynuosius pinigus, suprantamus kaip popieriniai banknotai ir monetos, vis dažniau keičia atsiskaitymai kitokios prigimties – negrynaisiais pinigais¹¹⁵. 2003 m. gegužės 1 d. Baudžiamasis kodeksas buvo papildytas 214 straipsniu „Netikrų mokėjimo instrumentų, skirtų atsiskaityti negrynais pinigais, gaminimas ar neteisėtas disponavimas jais“. Šio nusikaltimo veikų dalykas įvardijamas „mokėjimo instrumentas“. Ši sąvoka yra naujadaras Lietuvos baudžiamojoje teisėje, todėl jos turinio atskleidimas ypač svarbus teisingam baudžiamojo įstatymo aiškinimui ir taikymui, nusikalstamų veikų kvalifikavimui. Mokėjimo instrumentas taip pat yra požymis, padedantis atskirti Baudžiamojo kodekso 213 straipsnį, nuo 214 straipsnio.

Šie nusikaltimai labai panašūs – sutampa daug tiek objektyviųjų, tiek subjektyviųjų požymių. Abu nusikaltimai turi tą patį objektą. Objektyviai nusikaltimai yra padaromi praktiškai analogiškai: pagaminant, laikant, realizuojant nusikaltimo dalyką. Kaltė tiek vienu, tiek kitu atveju – tiesioginė tyčia. Kalbant apie subjektus – atsako ir fizinis ir juridinis asmuo. Taigi lieka vienintelis požymis, kuriuo remdamiesi galime konstatuoti, kad Baudžiamojo kodekso 213 straipsnio ir 214 straipsniuose įtvirtintos normos išskirtos į du straipsnius pagrįstai ir kad nedubliuoja viena kitos. Tai - dalykas, kuris sukeldavo ne vienam įvairias diskusijas. D. Ušinskaitė straipsnyje atskleidė mokėjimo instrumento sampratą. Ji aiškino, kad Lietuvos civilinėje teisėje „mokėjimo instrumento“ sąvoka nevertinama – finansiniams atsiskaitymams apibrėžti paplitusios „mokėjimo priemonės“ ir „atsiskaitymo priemonės“ sąvokos. Kadangi finansiniai atsiskaitymai civiliniuose santykiuose vyksta atliekant piniginius mokėjimus, galima manyti, kad įstatyme vartojama „atsiskaitymo priemonių“ sąvoka tapati „mokėjimo priemonių“ sąvokai. Todėl kalbant apie finansinius atsiskaitymus, mokėjimo priemonė gali būti vartojama kaip pinigų – tiek grynujų (banknotai, monetos), tiek negrynujų (lėšos sąskaitoje) pinigų

¹¹⁵ Ušinskaitė D. Mokėjimo instrumento sąvoka Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Jurisprudencija, 2004, t. 60(52); 115-124. P. 115.

sinonimas. Dėl šios priežasties „mokėjimo priemonės“ sąvoka negali būti tapatinama su mokėjimo instrumentu kaip Baudžiamojo kodekso 214 straipsnyje apibrėžtų nusikalstamų veikų dalyku, nes jie yra susiję tik su neteisėtu disponavimu negrynais pinigais, o neteisėtas disponavimas grynaisiais pinigais užtraukia atsakomybę pagal Baudžiamojo kodekso 213 straipsnį. Tačiau pažymėtina, kad „mokėjimo priemonių“ sąvoka Civiliniame kodekse vartojama ir kiek kita, nei anksčiau minėta, prasme. Civilinio kodekso 6.930 straipsnyje¹¹⁶ nurodoma, kad atsiskaitymai negrynais pinigais atliekami naudojant atsiskaitymų negrynais pinigais priemones – mokėjimo pavedimus, akredityvus, čekius, vekselius, inkaso. Įstatyme pateikiamas atsiskaitymo negrynaisiais pinigais priemonių sąrašas nėra baigtinis. Taigi apibrėždamas atsiskaitymų negrynaisiais pinigais priemones įstatymų leidėjas pabrėžia ne pinigų funkciją (kaip apibrėžiant pinigų sąvoką Civilinio kodekso 1.100 straipsnyje, o konkrečius objektus, kuriuos naudojant atliekami finansiniai atsiskaitymai negrynaisiais pinigais. Minimų objektų paskirtis yra sudaryti sąlygas panaudoti mokėjimo priemones (negrynuosius pinigus). Kadangi kaip mokėjimo priemones įstatymų leidėjas įvardijo tiek grynuosius, tiek negrynuosius pinigus (CK 1.100str.), objektai, kuriais naudojantis atliekami mokėjimai negrynais pinigais, gali būti vadinami „mokėjimo instrumentais“.

Nors sąvokos, kuriomis įvardyti šių nusikalstamų veikų dalykai, akivaizdžiai skiriasi, tačiau jų turinio analizė leidžia numatyti tam tikrus sunkumus, kurie kilo atskiriant Baudžiamojo kodekso 213 straipsnio nusikalstamos veikos dalyką nuo Baudžiamojo kodekso 214 straipsnio.

Baudžiamojo kodekso 214 straipsnyje nurodomas finansinės operacijos inicijavimas netikru, suklastotu arba svetimu mokėjimo instrumentu. Galime daryti išvadą, kad mokėjimo instrumentui būdinga inicijuoti finansinę operaciją. D. Užinskaitė straipsnyje rašė, kad vertybiniai popieriai, kuriais gali būti inicijuotos finansinės operacijos, yra Baudžiamojo kodekso 214 straipsnio dalykas, o tie kuriais tokios finansinės operacijos inicijuoti negalima, - Baudžiamojo kodekso 213 straipsnio aprašytų veikų dalykas. Civilinio kodekso 1.101 str. 5 d. nurodo, kad vertybiniai popieriai gali būti piniginiai, nuosavybės ir prekiniai. To paties straipsnio 6 d. nurodo, kad piniginiai vertybiniai popieriai (čekiai, vekseliai, obligacijos) suteikia teisę gauti juose nurodytą pinigų sumą. Taigi piniginiai vertybiniai popieriai gali būti vertinami kaip mokėjimo instrumentai, kuriais disponuojantis asmuo gali inicijuoti finansinę operaciją - šiuose instrumentuose nurodytos sumos gavimą, todėl jie ir laikytini Baudžiamojo kodekso 214 straipsnio dalyku. Pasak D. Užinskaitės, pagal Civilinio kodekso 1.101 str. 7 d nuosavybės

---

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.

vertybinių popierių (akcijos, akcijų sertifikatai) paskirtis yra ne teisės į konkrečią išmoką suteikimas, o nuosavybės teisės į įmonės kapitalo dalį ir įmonės valdymą patvirtinimas. Todėl nuosavybės vertybiniais popieriais negali būti inicijuota jokia finansinė operacija ir ši vertybinių popierių rūšis Baudžiamojo kodekso 214 str. aprašytų nusikalstamų veikų dalykas negali būti. Civilinio kodekso 1.101 str. 8 d. nurodo, kad prekinis vertybinis popierius suteikia teisę ne į išmoką, o į daiktus – prekes, todėl šie vertybiniai popieriai taip pat negali būti Baudžiamojo kodekso 214 straipsnio dalyku. Nuosavybės ir prekiniai vertybiniai popieriai yra Baudžiamojo kodekso 213 straipsnio aprašytų nusikalstamų veikų dalykas¹¹⁷. Nors jau minėjome, kad čekius ir vekselius G. Ivoška ir A. Abramavičius priskiria Baudžiamojo kodekso 213 straipsnio dalyku. Kadangi buvo prieštaravimai tokiam reglamentavimui, šiuo klausimu pasisakė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senatas. Išaiškino, kad BK 214 straipsnio prasme mokėjimo instrumentai – tai tokie elektroniniai instrumentai, kurie skirti atsiskaityti ne grynais pinigais (pvz., banko mokėjimo kortelės, kredito kortelės, išankstinio apmokėjimo kortelės, naudojamos atsiskaityti už degalus degalinėse, ir pan.). Kreditų įstaigų ir klientų santykiai atliekant mokėjimus ir mokėjimų tvarka nustatyti Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatyme. Kol įstatymų leidėjas nėra suderinęs sąvokų su mokėjimų įstatymu (šiam įstatyme sąvoka „mokėjimo instrumentas“ nevarojama), kilus neaiškumams dėl konkretaus mokėjimo instrumento priskyrimo prie šio nusikaltimo dalyko, teismai turėtų atsižvelgti į Mokėjimų įstatymo 2 straipsnio 4 dalyje pateiktą elektroninės mokėjimo priemonės apibūdinimą.

Kalbant apie analizuotus ir daug diskusijų sukėlusius čekius ir vekselius, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, kad 214 straipsnyje numatytas nusikaltimų dalykas nėra rašytiniai mokėjimo dokumentai, įskaitant čekius ir vekselius¹¹⁸

Baudžiamojo kodekso 213 straipsnyje numatytą nusikaltimą aktualu atskirti ir nuo Baudžiamojo kodekso 300 straipsnyje numatyto nusikaltimo „Dokumento suklastojimas ar suklastoto dokumento panaudojimas arba realizavimas“. Šio nusikaltimo objektas normali konkrečių valdymo subjektų veikla ir teisėti fizinių bei juridinių asmenų interesai. Taigi objektas pirmasis požymis, padedantis atskirti minėtus nusikaltimus.

Dokumento suklastojimo ar suklastoto dokumento panaudojimo arba realizavimo dalykas yra oficialus dokumentas. Jį reikėtų suprasti kaip materialų objektą, kuriame užfiksuota kokia nors informacija¹¹⁹. Taigi remiantis tokia dokumento sąvoka ir vertybinių popierių galima laikyti dokumentu, nes jame užfiksuota tam tikra informacija, o jis pats

¹¹⁷ Ušinskaitė D. Mokėjimo instrumento sąvoka Lietuvos baudžiamojoje teisėje. *Jurisprudencija*, 2004, t. 60(52); 115-124. P. 120.

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimas dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose (BK 214, 215, 219, 220, 221, 222, 223 straipsniai). 2005. Nr. 55

¹¹⁹ Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga. Vilnius. Eugrimas, 2001.

yra materialus objektas. Civilinio kodekso 1.101 straipsnis pateikia vertybinių popierių sąvoką – vertybinis popierius yra ne kas kita, o dokumentas, patvirtinantis jį išleidusio asmens (emitento) įsipareigojimus šio dokumento turėtoju¹²⁰. Susiduriame su bendrosios ir specialiosios normos konkurencija. Baudžiamojo kodekso 213 straipnyje norma yra specialioji Baudžiamojo kodekso 300 straipsnyje įtvirtintos normos atžvilgiu, nes turi specialų, siauresnį dalyką. Dalykas joje konkretesnis, labiau apibrėžtas – tai ne bet koks dokumentas, o tik toks dokumentas, kuris be to, kad atitinka dokumento požymius, kartu laikytinas ir vertybiniu popieriumi. Ne kiekvienas vertybinis popierius laikytinas dokumentu, taip pat ne kiekvienas dokumentas yra vertybinis popierius. Pasak E. Sinkevičiaus, vertybiniai popieriai skirstomi įvairiais pagrindais, bet aktualus yra skirstymas į serijinius ir kazualinius vertybinius popierius. Vertybiniai popieriai, kurie neleidžiami serijomis į apyvartą, turi būti laikomi dokumentų suklastojimo sudėties dalyku. Tai visų pirma čekiai, vekseliai, konosamentai ir indėlių liudijimai. Šių vertybinių popierių atsiradimo apyvartoje yra vienas konkretus sandoris, o ne masinė vertybinių popierių emisija, todėl daugelyje valstybių vadinamųjų kazualinių vertybinių popierių suklastojimas kvalifikuojamas kaip dokumento suklastojimas. O kaip vertybinių popierių suklastojimas kvalifikuojamos tokios veikos, kai pagaminami netikri ar suklastojami serijiniai vertybiniai popieriai, kurie išleidžiami serijomis, ir jų masinis suklastojimas sukelia pavojų ar pažeidžia pinigų ir vertybinių popierių apyvartą. Prie tokių vertybinių popierių priskiriamos akcijos, obligacijos ir valstybės skoliniai įsipareigojimai¹²¹. Dokumentu reikėtų laikyti kiekvieną rašytinį aktą ar kitokį materialaus pasaulio dalyką, kuriame įtvirtinta juridinę reikšmę turinti informacija, kuri pagal savo pobūdį ir reikšmę esti teisės ar pareigos arba teisinio santykio atsiradimo, pasikeitimo ar pasibaigimo įrodymu. Kai paplito kreditinės kortelės, o pasus ir įvairius pažymėjimus atstoja plastikinės kortelės, dokumentu būtina pripažinti ne tik tai, kas parašyta popieriuje. E. Sinkevičius pabrėžia dokumento sąvokos ribų išplėtimą.

Išskiriant dalyką, nurodant jo specifiką ir tokiu būdu įmanoma atskirti Baudžiamojo kodekso 213 straipsnį ir Baudžiamojo kodekso 300 straipsniuose numatytų nusikaltimų dalyką.

Tiek Baudžiamojo kodekso 213 straipnyje, tiek 300 straipnyje įtvirtinti nusikaltimai padaromi labai panašiomis veikomis, abi sudėtys yra formaliosios, abiejų nusikaltimų subjektyviesiems požymiams būdinga tiesioginė tyčia. Taigi atskiriant reikėtų remtis objektu, dalyku.

---

¹²⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.

¹²¹ Sinkevičius E. Dokumentų suklastojimo koncepcija naujame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Jurisprudencija, 2003, t.45(37); 98-104.

Voncevičius B. straipsnyje¹²² apibrėžia taip: dokumentas – tai turinti vertę materialioje laikmenoje bet koku būdu su atitinkamais rekvizitais užfiksuota faktinė ar žmogaus mąstymo veiklos informacija, kurią galima identifikuoti, neribotai saugoti ir naudoti.

---

¹²² Voncevičius B. Dokumento ir jo sąvokos istorinė raida. *Jurisprudencija*, 2003, t. 39(31); 28-40. P. 39.

IŠVADOS

1. Kalbant apie nusikaltimus, susijusius su netikrais pinigais ar vertybiniais popieriais, daugiausia problemų kelia šio nusikaltimo dalykas: tarptautiniuose, Europos Sąjungos teisės aktuose, Lietuvoje galiojančiuose teisės aktuose sąvokų paaiškinimai nėra tarpusavyje suderinti, nuoseklūs. Tokios sąvokos kaip: „pinigai“, „mokėjimo priemonės“, „vertybiniai popieriai“, „mokėjimo instrumentai“, „dokumentai“.

2. Pinigai yra: gryniesi ir negryniesi. Gryniesi pinigai yra banknotai ir monetos. Negryniesi pinigai – mokėjimo priemonės, kurių pagalba disponuojama sąskaitose esančiomis lėšomis. Analizuojamo nusikaltimo dalyku yra laikomi gryniesi pinigai. Todėl, nurodant Baudžiamojo kodekso 213 straipsnyje aprašytą veikų dalyką, vietoj vartojamos „pinigų“ sąvokos siūloma „grynųjų pinigų“ sąvoka.

3. Galima teigti, kad įstatyme vartojamos sąvokos „mokėjimo priemonės“ ir „atsiskaitymo priemonės“ tapačios, nes finansiniai atsiskaitymai vyksta atliekant piniginius mokėjimus. Mokėjimo priemonė gali būti vartojama kaip pinigų – tiek grynųjų (banknotai, monetos), tiek negrynųjų (lėšos sąskaitoje) pinigų sinonimas. „Mokėjimo priemonės“ negali būti tapatinamos su „mokėjimo instrumentais“, nes jie yra susiję tik su neteisėtu disponavimu negrynaisiais pinigais.

4. Civilinis kodeksas numato, kad čekiai ir vekseliai yra piniginiai vertybiniai popieriai. Čekiai ir vekseliai yra analizuojamo nusikaltimo dalykas. Jie yra rašytiniai mokėjimo dokumentai, o mokėjimo instrumentai - elektroniniai instrumentai, kurie skirti atsiskaityti ne grynaisiais pinigais.

5. Šio nusikaltimo dalyku yra ne tik įranga, kompiuterinės programos ar specialiosios medžiagos gautos neteisėtu būdu, bet ir sukurtos naujos arba pritaikytos netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams gaminti ar tikriems pinigams ar vertybiniams popieriams klastoti. Siūloma patikslinti Baudžiamojo kodekso 213 straipsnio 1 dalį, po žodžio „medžiagos“ įrašant „ar kitokios priemonės, tiesiogiai skirtos ar pritaikytos“ netikriems pinigams ar vertybiniams popieriams gaminti ar tikriems pinigams ar vertybiniams popieriams klastoti.

6. Baudžiamojo kodekso 213 straipsnis reglamentuoja formalią nusikaltimo sudėtį. Pažymėtina, kad pagaminimas – tai naujo, netikro piniginio ženklo ar vertybinio popieriaus sukūrimas. Gaminimas - įrangos, kompiuterinės programos, specialiųjų medžiagų ruošimas. Nusikaltimas baigtas nuo proceso pradžios.

7. Analizuojamo nusikaltimo subjektas yra bendrasis, tai yra šešiolikos metų sulaukęs, pakaltinamas asmuo. Taip pat atsako ir juridinis asmuo. Juridinis asmuo

atsakys pagal baudžiamąjį įstatymą, taikant visas baudžiamosios atsakomybės sąlygas, kurios numatytos Baudžiamajame kodekse. Todėl nenustačius fizinio asmens, kuris padarė nusikaltimą, neatsakys ir juridinis asmuo. Baudžiamojoje teisėje negalima atsakomybė be kaltės, sunku įrodyti visas baudžiamosios atsakomybės sąlygas, todėl Lietuvoje tokių atvejų pasitaiko retai.

8. Galima pastebėti ir tai, kad kai kuriais atvejais galima išvelgti specialaus subjekto požymius, nes kai kurias veikas gali padaryti tik specialių žinių turintys subjektai, einantys tam tikras pareigas, dirbantys tam tikrą darbą, turintys specialius įgaliojimus.

9. Kvalifikuojamasis požymis – didelio kiekio arba didelės vertės netikri ar suklastoti tikri pinigai arba vertybiniai popieriai. Tai vertinamasis kriterijus. Teismų praktika atsižvelgia ne tik į netikrų banknotų skaičių, bet ir į jų nominalią vertę. Galima teigti, kad netikri pinigai ar vertybiniai popieriai yra beverčiai, todėl siūloma keisti sąvokų gramatinį ir loginį formulavimą. Vertinama pagal tikrų pinigų ar vertybinių popierių nominalią vertę. Netikrų pinigų ar vertybinių popierių gali būti tik tariama nominali vertė. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atsižvelgia į abu šiuos kriterijus kartu, galima manyti, kad jie atskirai negali būti vertinami, todėl 213 straipsnio 2 dalyje vietoje žodžio „arba“ siūloma įrašyti žodėlį „ir“. Teismų praktika atsižvelgia ir į naudojamą įrangą, technologijas, valstybei padarytą žalą išimant iš apyvartos netikrus pinigus ar vertybinius popierius. Galima manyti, kad nusikalstamai veikai naudojama įranga ar technologijos, išskyrus žalą padarytą valstybei išimant iš apyvartos netikrus pinigus, neturi esminės reikšmės. Žala valstybei atsiranda nuo realizavimo netikrų pinigų ar vertybinių popierių.

10. Teisingumo principas reikalauja, kad būtų teisingai pritaikytas įstatymas ir nusikaltęs asmuo gautų tinkamą bausmę. Galima teigti, kada padirbinėjami netikri pinigai ne tik dideliais, bet ir labai dideliais kiekiais, siūloma papildyti Baudžiamojo kodekso 213 straipnį dar viena dalimi, kuri reglamentuotų vertinamuosius kriterijus - „labai didelį kiekį ir didelės vertės“ netikrus pinigus ar vertybinius popierius.

11. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 4 d. reglamentuoja savarankišką nusikaltimo sudėtį. Pažymima, kad šio nusikaltimo dalykas yra tikri pinigai. Nusikaltimas padaromas pažeidžiant teisėtą jų gamybos tvarką ar sąlygas. Siūloma patikslinti Baudžiamojo kodekso 213 straipsnio pavadinimą, pavyzdžiui, „netikrų pinigų ar vertybinių popierių, tikrų pinigų pagaminimas, laikymas arba realizavimas“ arba kriminalizuoti savarankiškame Baudžiamojo kodekso straipsnyje.

12. Praktikoje problemos gali kilti atibojant analizuojamą Baudžiamojo kodekso 213 straipsnį nuo (182 straipsnio) sukčiavimo, (214 straipsnio) netikrų mokėjimo instrumentų, skirtų atsiskaityti ne grynaisiais pinigais, gaminimo ar neteisėto disponavimo jais, (300 straipsnio) dokumento suklastojimo ar suklastoto dokumento panaudojimo arba realizavimo. Išskirtinis atibojimo požymis, turintis daugiausia panašumų – dalykas ir objektyvieji požymiai.

SANTRAUKA

Analizuota netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimo, laikymo arba realizavimo sudėtis, aptariamos su nusikaltimu susijusios problemos.

Magistro darbą sudaro šeši skyriai.

Pirmame skyriuje aprašoma įstatymų, reglamentuojančių baudžiamąją atsakomybę už netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimą, laikymą arba realizavimą raida. Aptariami su šiuo nusikaltimu susiję pakeitimai ir papildymai.

Antrame skyriuje analizuojami atskiri nusikaltimo sudėties elementai: objektas ir dalykas, objektyvieji požymiai, subjektas, subjektyvieji požymiai. Aptariama problematika, susijusi su visais, tiek objektyviais, tiek subjektyviais, sudėties požymiais. Aiškinamos sąvokos: „pinigai“, „mokėjimo priemonės“, „mokėjimo instrumentai“, „dokumentai“, „vertybiniai popieriai“.

Trečiame skyriuje analizuojami šį nusikaltimą kvalifikuojantys požymiai. Tai didelio kiekio arba didelės vertės netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimas, suklastojimas, įgijimas, laikymas arba realizavimas. Aptariami didelio kiekio ir didelės vertės netikrų pinigų ar vertybinių popierių vertinamieji kriterijai ir siūlomos rekomendacijos dėl jų aiškinimo ir taikymo.

Ketvirtame skyriuje analizuojami šį nusikaltimą privilegijuojantys požymiai, mažinantys veikos pavojingumą. Vertinamasis kriterijus – nedidelis pinigų kiekis.

Penktame skyriuje analizuojama savarankiška nusikaltimo sudėtis, kuri prilyginama netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimui, laikymui arba realizavimui. Atkreipiamas dėmesys į šio nusikaltimo dalyką – tikrus pinigus ir objektyviuosius požymius.

Šeštame skyriuje aptariamas nusikaltimo, susijusio su netikrais pinigais ar vertybiniais popieriais, atribojimas nuo kitų panašių nusikaltimų. Aptariami atribojimo pagrindai nuo nusikaltimo nuosavybei (182 straipsnio) sukčiavimo, (214 straipsnio) netikrų mokėjimo instrumentų, skirtų atsiskaityti ne grynais pinigais, gaminimo ar neteisėto disponavimo jais, (300 straipsnio) dokumento suklastojimo ar suklastoto dokumento panaudojimo arba realizavimo.

Apibendrinami požymiai, kuriais remiantis, galima atskirti analizuojamą nusikaltimą nuo kitų panašių nusikaltimų. Daugiausia panašumų turi šių nusikaltimų dalykas ir objektyvieji požymiai.

SUMMARY

The present paper analyses composition of production, preservation or realisation of false money or securities, problems related to criminality.

The master thesis consists of six chapters.

The first chapter deals with the development of laws, regulating criminal liability for production, preservation or realisation of false money or securities.

The second chapter gives analysis of separate crime composition elements: object and subject-matter, objective evidence, subject, subjective evidence. Topic related to both objective and subjective evidence of composition is discussed. The following concepts are explained: money, payment methods, payment instruments, documents, securities.

The third chapter deals with the crime qualification evidence, namely: production, falsification, acquisition, preservation or realisation of false money or securities at large amount or high value. The present paper also gives a study of evaluation criteria of large amount and high value false money or securities as well as offers recommendations on their interpretation and application.

The fourth chapter analyses preference evidence of the crime reducing danger of the action. Evaluation criterion is small amount of money.

The fifth chapter gives analysis of independent crime composition which is equalled to production, preservation or realisation of false money or securities. Emphasis is given to the subject-matter of the crime – real money and objective evidence.

The sixth chapter deals with delimitation of the crime associated with false money or securities from other similar crimes. Elements of delimitation from crime associated to ownership fraud (article 182), production or illegal disposition of false payment instruments (article 214), intended for non-cash payment, (article 300) document falsification or utilisation or realisation of false document.

Summary of evidence, on the basis of which the analysed crime can be distinguished from other similar crimes, has been made. The most similarities have been found among the subject-matter and the objective evidence of the analysed crimes.

PANAUDOTŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Tarptautinės teisės aktai
  - 1.1. 1929 m. Tarptautinė konvencija dėl kovos su pinigų padirbinėjimu // Valstybės žinios. 2004. Nr. 40-1297.
  - 1.2. 1930 m. Jungtinių Tautų Ženevos konvencija dėl vieningo čekių įstatymo // Valstybės žinios. 1992. Nr. 26-766.
  - 1.3. 1930 m. Jungtinių Tautų Ženevos konvencija dėl vieningo įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymo // Valstybės žinios. 1992 m. Nr. 26-766.
  - 1.4. 2001 m. birželio 28 d. Europos Sąjungos Tarybos reglamentas, nustatantis priemones, būtinas euro apsaugai nuo padirbinėjimo (EB) Nr. 1338/2001.
  - 1.5. 2000 m. gegužės 29 d. Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas dėl apsaugos nuo padirbinėjimo griežtinimo baudžiamosiomis ir kotokiomis sankcijomis ryšium su euro įvedimu. (2000/383/TVR).
  - 1.6. 2001 m. gegužės 28 d. Europos Sąjungos Tarybos pamatinis sprendimas skirtas kovai su sukčiavimu negrynosiomis mokėjimo priemonėmis ir jų klastojimu. (2001/413/TVR).

2. Įstatymai ir kiti teisės aktai
  - 2.1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992. Nr. 33-1014.
  - 2.2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89-2741.
  - 2.3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 1961. Nr. 18-147. (Negalioja nuo 2000 m. gegužės 1 d.).
  - 2.4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
  - 2.5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147⁽¹⁾, 199⁽¹⁾, 297⁽¹⁾, 270⁽¹⁾, 308⁽¹⁾, straipsniais įstatymas. Valstybės žinios. 2005. Nr. 81-2945.
  - 2.6. Lietuvos Respublikos čekių įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 30-852.
  - 2.7. Lietuvos Respublikos pinigų įstatymas // Valstybės žinios. 1993. Nr. 27-623.
  - 2.8. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 61-2753.

- 2.9. Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 30-851.
- 2.10. Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių bei čekių įstatymo įgyvendinimo // Valstybės žinios. 1999. Nr. 30-853.
- 2.11. Lietuvos Respublikos užsienio valiutos Lietuvos Respublikoje įstatymas // Valstybės žinios. 1993. Nr. 28-640.
- 2.12. Lietuvos Respublikos banko įstatymas // Valstybės žinios. 1994. Nr. I-1678.
- 2.13. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių, dokumentų blankų, banderolių, oficialių žymėjimo ženklų gamybos įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 61-2758.

3. Specialioji literatūra

- 3.1. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius. Eugrimas, 2003.
- 3.2. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga. Vilnius. Eugrimas, 2001.
- 3.3. Abramavičius A. Ūkininkavimo tvarkos ir finansinių nusikaltimų kvalifikavimo problemos. Jurisprudencija, 1998, t. 10(2); 7-12.
- 3.4. Aleknavičienė V. Finansai ir kreditas. Vilnius, 2005.
- 3.5. Butkevičius L. Elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų institucijų koncepcija Lietuvoje. Justitia, 2004. Nr. 1 (49).
- 3.6. Buckūnienė O. Finansai. Vilnius, 2002.
- 3.7. Christian A. Fisanick, Csonka P., Docka P., Bernatoniš J., Ivoška G., Klimas T. (redaktorius). Šiuolaikinis nusikalstamumas. Kaunas, 2002.
- 3.8. Laurinavičius K. Vertybinių popierių vieta civilinių teisių objektų sistemoje. Jurisprudencija, 2002, t. 28(20); 53-68.
- 3.9. Ligeikaitė I. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos. Jurisprudencija, 2003, t. 45(37); 48-58.
- 3.10. Piesliakas V. Lietuvos Baudžiamoji teisė. Justitia. Vilnius, 2006.
- 3.11. Prapiestis J. (sudarytojas). Namų advokatas. Vilnius, 2002.
- 3.12. Sinkevičius E. Dokumentų suklastojimo koncepcija naujame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Jurisprudencija, 2003, t. 45(37); 98-104.
- 3.13. Sinkevičius E. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė pagal 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą ir jos sąlygos. Teisė, 2003. Nr. 48.
- 3.14. Šulija V. Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės samprata ir taikymo problemos Lietuvoje. Jurisprudencija, 2003, t. 41(33); 91-105.

- 3.15. Šatas J. Tarptautiniai atsiskaitymai. Eugrimas, 2006.
- 3.16. Toločko V. Atsiskaitymų negrynaisiais pinigais teisinė prigimtis. Jurisprudencija, 2000, t. 16(8); 180-197.
- 3.17. Ušinskaitė D. Mokėjimo instrumento sąvoka Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Jurisprudencija, 2004, t. 60(52); 115-124.
- 3.18. Vasarienė D. Atsiskaitymų negrynaisiais pinigais samprata. Jurisprudencija, 2003, t. 38(30); 104-110.
- 3.19. Vancevičius S. Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919-1940 metais. Justitia. 1996 m.
- 3.20. Voncevičius B. Dokumento ir jo sąvokos istorinė raida. Jurisprudencija, 2003, t. 39(31); 28-40.

4. Teismų praktika

- 4.1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimas dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose (BK 214, 215, 219, 220, 221, 222, 223 straipsniai). 2005. Nr. 55
- 4.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimas dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias nuosprendžio surašymą. Nr. 40
- 4.3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-285/2004.
- 4.4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-11/2003.
- 4.5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-285/2004. S-2.1.2.1.18
- 4.6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-5/2005. 2.12.2
- 4.7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-303/2005. 1.1.10.1
- 4.8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-184/2002.
- 4.9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-142/2001. S-2

4.10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamojoje byloje
Nr. 2K-1066/2001.

5. Praktinė medžiaga

- 5.1. <<http://ml.lms.lt/ML/200222/20022211.htm>> [2007-11-03].
- 5.2. <<http://www.lb.lt/news/pg.dll?f=1&did=976&lng=LT>> [2007-02-27].
- 5.3. <<http://www.tm/?item=kodeks&aktoid=42972&strnr=213>> [2007-03-27].
- 5.4. <<http://www.tm.lt/Default.aspx?item=atsak&tid=5&klid=1105>> [2007-03-28].
- 5.5. <http://www.lat.lt/4_tpbiuletiniai.senos/nutartis.aspx?id=26840> [2007-03-28]
- 5.6. <<http://www.klaipeda.daily.lt/temp.php?id=1124725609>> [2006-09-05].

